1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK
DOI: https://doi.org/10.56420/Kronika.74.3.21
CC BY-SA

MATEJA HUBER*

Velikonočne šege in verovanja v Prekmurju

IZVLEČEK

Članek predstavlja velikonočne šege in verovanja v Prekmurju ter je nastal na podlagi etnološkega terenskega dela in ustnih virov. Obravnava praznični čas od cvetne nedelje do velikonočnega ponedeljka ter opisuje cvetnonedeljske šope, postne navade, velikonočno hrano, *remenke* (»pisanice«), blagoslov jedi, procesije, velikonočne ognje, pokanje z možnarji, obdarovanje in igre s pisanicami. Posebna pozornost je namenjena razlikam med katoliško in evangeličansko tradicijo ter spremembam, ki so jih šege doživele v drugi polovici 20. stoletja. Prispevek temelji predvsem na pričevanjih Prekmurcev, rojenih med dvajsetimi in petdesetimi leti 20. stoletja, ter prispeva k dokumentiranju lokalne nesnovne kulturne dediščine.

KLJUČNE BESEDE

Prekmurje, velika noč, šege in verovanja, etnologija, nesnovna kulturna dediščina

ABSTRACT

EASTER CUSTOMS AND BELIEFS IN PREKMURJE

The article presents Easter customs and beliefs in Prekmurje based on ethnological field work and oral history. It discusses the festive period between Palm Sunday and Good Monday, describing Palm Sunday bundles, fasting traditions, Easter food, *remenke* (Easter eggs), the blessing of Easter baskets, the Holy Week processions, Easter fire, mortar firing, gift-giving, and Easter egg games. Special consideration is given to the differences between the Catholic and Evangelical traditions as well as changes that the Easter customs underwent in the second half of the twentieth century. The article primarily draws on the oral accounts provided by the inhabitants of Prekmurje, born between the 1920s and 1950s, thus adding to the recording of local intangible cultural heritage.

KEYWORDS

Prekmurje, Easter, customs and beliefs, ethnology, intangible cultural heritage

* univ. dipl. etn. in kult. antrop., muzejska svetovalka, Pomurski muzej Murska Sobota, mateja.huber@pomurski-muzej.si

UVOD

Velika noč je najstarejši in največji krščanski praznik, ki praznuje Jezusovo smrt in vstajenje. V tem času v cerkvah potekajo številni obredi, medtem ko ljudstvo po domovih praznuje še po svoje, zato je velika noč tudi ljudski praznik. V Prekmurju mu pravijo *vüzen*. Izraz izvira iz besede »vzeti«, kar je povezano z značilnostjo praznika, ko so lahko ljudje po dolgotrajnem postnem času spet »vzeli« meso in ga uživali.[1] Do današnjih dni so se ohranile prvine še iz časa poganstva, kot so jajca, zelenje, ogenj, pokanje, procesije in uživanje blagoslovljenih jedi. Te nakazujejo, da velika noč temelji na predkrščanskem praznovanju. Prekrila je predkrščansko oziroma poganško novo leto, ki so ga praznovali spomladi in je slavilo ponovno rojstvo narave oziroma pomlad. Krščanstvo je vstalo naravo zamenjalo z vstalim Kristusom.[2]

Na Slovenskem, torej tudi v Prekmurju, ima velikonočni čas močno zakoreninjeno tradicijo. V članku se bom osredotočila na dokumentiranje lokalnega izročila, in sicer na primarne ustne vire, zbrane z etnološkim terenskim delom v Prekmurju, ki je potekalo v obliki polstrukturiranih intervjujev s pripovedovalci, rojenimi med dvajsetimi in petdesetimi leti 20. stoletja. Skoraj vsi so živeli v podeželskem kmečkem okolju. Podatki se nanašajo predvsem na povojno obdobje (petdeseta, šestdeseta in sedemdeseta leta 20. stoletja). Članek temelji na razširjeni analizi devetih strokovnih prispevkov, ki so bili objavljeni v zbornikih Zavoda Marianum Veržej, izdanih ob razstavah pirhov.[3]

Za prvo polovico 20. stoletja je o velikonočnih šegah v Prekmurju ohranjenih nekaj skopih podatkov v starejših prekmurskih časopisnih virih. Dva prispevka[4] sta nabožne vsebine in za pričujočo raziskavo nista relevantna, dva pa prinašata tudi podatke o velikonočnih šegah. Duhovnik in publicist Ivan Baša je leta 1905 v verskem mesečniku pojasnjeval pomen cerkvenih obredov, povezanih s cvetno nedeljo, velikim tednom, božjim grobom in drugimi sestavinami velikonočnega časa.[5] Vsebinsko najpomembnejši je članek, objavljen leta 1916 v tedniku *Novine*,[6] ki opisuje nekatere tedanje ljudske šege; te bodo predstavljene v nadaljevanju članka.

Tudi v starejših etnoloških raziskavah so podatki o velikonočnih šegah v Prekmurju večinoma fragmentarni. Najceloviteje jih je obravnaval Niko Kuret v monografiji *Praznično leto Slovencev*,[7] ki je tudi avtor temeljnega članka o prekmurskih *remenkah*. Posamezne šege omenjata še Vilko Novak[8] in Dušan Rešek;[9] njune ugotovitve bodo prav tako vključene v nadaljnjo obravnavo.

Velika noč pomeni velikonočno nedeljo in veliki ponedeljek.[10] Praznovanje ne traja le dan ali dva, ampak zaokrožuje širši praznični čas, ki se začne s cvetno nedeljo. V članku bodo podrobneje osvetljeni izbrani dnevi tega ciklusa – od uvodne cvetne nedelje, strogega obrednega vzdušja velikega petka in pripravljalne velike sobote do vrhunca praznovanja velike noči. Poudarek bo predvsem na šegah in izročilu, ki so oblikovali dediščino velike noči v Prekmurju. Ker v Prekmurju živi prebivalstvo katoliške in evangeličanske veroizpovedi, bo v članku opredeljeno, katere šege so bile značilne za vsako od obeh veroizpovedi.

CVETNA NEDELJA IN BLAGOSLOVLJENO RASTLINJE

Veliki teden se začne s cvetno nedeljo. Krščanska šega, znana že od 9. stoletja, obuja spomin na Jezusov prihod v Jeruzalem, ko so ga ljudje pozdravljali s palmovimi vejami. Šega verjetno izvira iz starejših predkrščanskih obredov čaščenja rastlin. Danes verniki k blagoslovu prinesejo snope pomladnega zelenja, imenovane cvetnonedeljske butare.[11]

Na Slovenskem obstaja precej starejših poimenovanj, ki nakazujejo, da so bile prvotne butare sestavljene iz različnih vrst pogač in peciva ali nečesa, kar je bilo narejeno iz presnega testa*: prajtelj, presnec, potica, snop, pegelj, žegenj*, *presta* in drugi. Butare, kot jih poznamo danes, so tako sodobna različica starih verovanj, v katerih sta imela osrednje mesto kruh in pecivo, okrašena z mladim pomladnim zelenjem.[12]

Evangeličani cvetnonedeljskih šopov niso poznali. V Prekmurju so jih uporabljali katoličani.

Etnološka literatura navaja, da so cvetnonedeljske snope v Prekmurju poimenovali po vrsti zelenja, iz katerega je bil snop, in da je najbolj poznan izraz *presnec* oziroma *presmec*.[13] Njegovo

1 Bogataj, *Slovenija praznuje*, str. 93.
2 Ovsec, *Praznovanje pomladi*, str. 9, 15, 47.
3 Glej seznam literature.
4 *Novine*, let. 5, 1918, št. 13, str. 1, »Vüzem«; *Marijin list*, let. 22, 1926, št. 3, str. 15, »Odgovori na pitanja«.
5 Baša, Vüzem, str. 132–137.
6 *Novine*, let. 3, 1916, št. 22, str. 2, »Vüzenske navade«.
7 Kuret, *Praznično leto Slovencev*.
8 Novak, *Ljudska prehrana*.
9 Rešek, *Šege in verovanja*.
10 *Slovenski etnološki leksikon*, str. 665.
11 Židov, Uporaba, str. 79.
12 Bogataj, *Slovenija praznuje*, str. 94–95.
13 Šarf, *Občina Murska Sobota*, str. 110; Pšajd, Prekmursko ljudsko izročilo, str. 355; Kuret, *Praznično leto Slovencev*, str. 115.

Deček z vejico vrbe ive za cvetno nedeljo, Ivanci, 1958 (foto: T. Urbas, hrani Pomurski muzej Murska Sobota).

poimenovanje naj bi se nanašalo na kruh iz presnega testa.[14]

Pripovedovalci rabe izraza *presnec* niso izpričali, kar nakazuje, da izraz ni bil razširjen po celotnem Prekmurju. Posebnega izraza niso navedli, saj so jih poimenovali po vrsti zelenja. Glavna rastlina za cvetnonedeljske snope v Prekmurju so bile vejice vrbe ive v cvetočem stanju.[15] Morebitnih simbolnih pomenov vrbe pripovedovalci niso izpostavili. Ena od pripovedovalk je kot razlog za rabo vrbovih vej navedla,[16] da oljčne veje v Prekmurju niso bile dostopne, zato so namesto njih uporabili vrbove: »*Ibovina* ['vrba iva', op. a.] zato, nismo imeli oljčnih vejic, potem pa ta *ibovina*, to tudi ne vem, kdaj je to ven prišlo v navado, ali drugo ni bilo, in *ibovina* je imela mačice, zato smo nesli, včasih so pa mačice že dol, pa je bilo že listje.«[17]

Njihova sestava in izdelava nista bili zapleteni. Pripovedovalka iz Kuzme je tako povedala: »Zdaj po *Štajeru* pa po Gorenjski je to čisto drugo, tam so tiste velike butare. Ampak tu ne, mi nismo imeli butar. Mi smo imeli navadno šopke, ko smo nesli v cerkev.«[18]

Na Goričkem in v Dobrovniku so rekli *mačice* (cvetoče vejice vrbe ive), na Dolinskem *ibovina* ali *snopiček iz ibojne*, v Markovcih pa so rekli *šoupek za cvetno nedelo*.[19]

Število vej v šopu ni bilo določeno in je bilo prepuščeno posameznikom. Vejicam *mačic* so pogosto dodali še drugo spomladansko zelenje ali cvetje, kar je bilo prav tako prepuščeno izbiri posameznikom (npr. pušpan, asparagusova praprot, trobentice, travniške cvetlice, dren). Ena od informatork je povzela: »Nihče vas ni silil, kar smo hoteli, smo vse nesli.«[20] Če so *mačice* že odcvetele, so v Kuzmi in Gomilici pri Turnišču k blagoslovu nesli veje vrbe z listi.[21] Na območju župnij Grad na Goričkem in Dobrovnik so v primeru poznega obdobja velike noči vejice, ko so odcvetele, porezali v stanju *mačic* in jih shranili do cvetne nedelje. V kraju Vidonci, ki spadajo pod župnijo Grad, so ženske in otroci nesli *mačice*, moški pa šibo *pantovca* oziroma divje vrbe. Tako je vsak vernik, ki je šel na cvetno nedeljo v cerkev, imel v rokah svoj šop vejic oziroma šibo: »Ali to, da bi eden brez vejice šel, to ni bilo. Nekaj so imeli, če že drugo ne, če kateri ni imel ali je pozabil, ko je videl druge, da so imeli, so kje na poti utrgali /.../. Moral pa je vsaki imeti, zakaj, pa ne vem.«[22] V tem primeru so si radi utrgali vejico breze, ki zgodaj razvije popke in cvetove. V župniji Dobrovnik pa

14 Ovsec, *Praznovanje pomladi*, str. 104.
15 Huber, Cvetna nedelja v Prekmurju, str. 42.
16 Dobesedni navedki pripovedovalcev so navedeni v poknjiženih zapisih. Določeni izrazi v ležeči pisavi so zapisani v narečju.
17 Olga Roposa, rojena leta 1936 v Gomilicah, Terenski zapiski D (MH) 93.
18 Gizela Recek, rojena leta 1925 v Kuzmi, Terenski zapiski D (MH) 95.
19 Pšajd, Praznovanje velike noči, str. 18; ustni viri: Marija Gomboc, rojena leta 1935 v Markovcih, Terenski zapiski D (MH) 96; Avguština Barber, rojena leta 1931 v Vidoncih, Terenski zapiski D (MH) 97; Gizela Recek, rojena leta 1925 v Kuzmi, Terenski zapiski D (MH) 95; Karel Rajbar, rojen leta 1941 v Kuzmi, Terenski zapiski D (MH) 94; Marjeta Kianec, rojena leta 1937 v Dobrovniku, Terenski zapiski D (MH) 92; Olga Roposa, rojena leta 1936 v Gomilici, Terenski zapiski D (MH) 93.
20 Marija Gomboc, rojena leta 1935 v Markovcih, Terenski zapiski D (MH) 96.
21 Olga Roposa, rojena leta 1936 v Gomilicah, Terenski zapiski D (MH) 93; Karel Rajbar, rojen leta 1941 v Kuzmi, Terenski zapiski D (MH) 94.
22 Avguština Barber, rojena leta 1931 v Vidoncih, Terenski zapiski D (MH) 97.

so moški na cvetno nedeljo šli v cerkev brez vejic oziroma šopka: »To je vsak vedel, da je cvetna nedelja, prazen ne greš v cerkev, edino moški, moški so vendarle šli brez vejic.«[23]

Ko so cvetnonedeljski šopi v cerkvi postali blagoslovljeni, so ljudje verjeli, da so se nanje prenesle posebne moči. Verniki so veje prinesli domov ter s tem blagoslov prenesli v svoje domove in družine.[24] Delovanje moči blagoslovljenih vej so si razlagali in prakticirali po svoje, torej po ljudsko. Ljudska verovanja o posebni moči butar jih pojmujejo kot zaščitno oziroma varovalno sredstvo in način za prenos blagoslova. V nadaljevanju bodo opisane šege, povezane s cvetnonedeljskimi snopi, ki odražajo verovanja o njihovih posebnih močeh.

Ponekod v Prekmurju, predvsem na Goričkem, so veje iz cvetnonedeljskega šopa vtikali v vogale njiv, saj so verjeli, da bodo tako blagoslova deležni tudi posevki, kar bo zagotovilo dobro letino: »Potem si pa dal za božji blagoslov, da lepo obrodi pšenica in rž, notri v zemljo.«[25] Šega vtikanja vej je imela več različic. V Dolencih na Goričkem so na veliko noč popoldne veje vtikali v vse štiri vogale njiv. Ob tem so molili.[26] V Markovcih na Goričkem so se na njive odpravili na veliko noč po kosilu. Veje so vtaknili v vsako njivo s posevkom, in sicer tako, da so *pikali navkriž* – dve veji so vtaknili v dva nasproti ležeča vogala. Ko so vejo vtaknili v prvi vogal, so začeli moliti rožni venec in ga molili po poti do nasproti ležečega vogala.[27] V Kuzmi in Murski Soboti so veje vtikali le na tiste njive, kjer sta bili posejani pšenica in rž. V družini pripovedovalke iz Kuzme so tako iz snopa izločili toliko vej, kolikor so imeli njiv s pšenico in ržjo. V vsako njivo so vtaknili eno vejo: »Potem si pa dal za božji blagoslov, da lepo obrodi pšenica in žito, notri v zemljo.«[28]

Vej pa niso uporabljali le za blagoslov posevkov, ampak tudi za dom in živali. V Markovcih so na veliko noč prižgali cvetnonedeljsko vejo ter z njo okadili hišo in hlev. Verjeli so, da so s tem blagoslovili svoj dom.[29] V časopisnem viru iz leta 1916 je zapisano, da so pri nekaterih hišah vejo dali za ogledalo ali za sliko na steni.[30] Nekateri posamezniki so blagoslov prenašali tudi na domače živali. Kmetovalka iz Murske Sobote je blagoslovljeno vejico dala med kruh. Piščancem in kravam je dala košček kruha z delom vejice, da so ju použili.[31] V Dobrovniku so blagoslov na krave prenesli nekoliko drugače, in sicer tako, da so jih pobožali z vejico iz snopa.[32]

Vero v moč blagoslova cvetnonedeljskih vej je dopolnjevala vera v njihove zaščitne moči, saj so jih uporabljali za zaščito pred nesrečo. V Črenšovcih na Dolinskem so šopek vrgli na streho, kar naj bi hišo zaščitilo pred nesrečo.[33] Podobno so počeli v okolici bližnjega Turnišča: v Gomilici so blagoslovljeno *ibovino* s cvetjem najprej zataknili za hišno razpelo. Tam so jo pustili do velike noči, nato so jo dali za tram slamnate strehe hleva. Verjeli so, da jo varuje pred »*hudo uro*«, torej pred udari strele, točo in požarom. Po določenem času so jo shranili v shrambi. Sežigali je niso. Držali so se načela, da se žegna ne sme raztrositi, ampak mora ostati pri hiši (zato tudi niso vtikali vej na njive).[34] V Dobrovniku blagoslovljenih *mačic* niso smeli prinesti v hišo, ker so verjeli, da potem spomladi ne bo sreče s piščanci. Ko so z njimi pobožali krave, so jih kot zaščito pred udarom strele zataknili za tram na verandi, kjer so jih hranili do naslednje cvetne nedelje, nato so jih zakurili. Ob hujših nevihtah so vzeli vejico in jo sežgali. Verjeli so, da so se s tem zaščitili pred udarom strele v hišo.[35] Na Goričkem so veje hranili na podstrešju. V Kuzmi so jih »proti nesreči, proti streli« hranili do cvetne nedelje v naslednjem letu, nato so jih zakurili in zamenjali s svežimi vejami.[36] Posamezno vejo so zakurili tudi ob močnejših nevihtah: »To je bila kot ena zaščita proti toči ali slabemu vremenu.«[37] V Vidoncih so posvečene veje odnesli na podstrešje in jih zataknili za tram. »To je taki stari običaj bil, da so to morali na *iži* ['na podstrešju', op. a.] za tram dati. To je nekaj takega bilo, ker baje imaš nekaj blagoslovljenega na *iži*, ker baje tu strela ne udari.« Vsako leto so vzeli nekaj sta-

23 Marjeta Kianec, rojena leta 1937 v Dobrovniku, Terenski zapiski D (MH) 92.
24 Ovsec, *Praznovanje pomladi*, str. 101.
25 Gizela Recek, rojena leta 1925 v Kuzmi, Terenski zapiski D (MH) 95.
26 Ludvik Nemeš, rojen leta 1928 v Dolencih, Terenski zapiski Jelke Pšajd D 31.
27 Avguština Barber, rojena leta 1931 v Vidoncih, Terenski zapiski D (MH) 97.
28 Gizela Recek, rojena leta 1925 v Kuzmi, Terenski zapiski D (MH) 95; Julijana Zrim, rojena leta 1934 v Murski Soboti, Terenski zapiski Jelke Pšajd št. D 3.
29 Marija Gomboc, rojena leta 1935 v Markovcih, Terenski zapiski D (MH) 96.
30 Vüzenske navade, str. 2.
31 Julijana Zrim, rojena leta 1934 v Murski Soboti, Terenski zapiski Jelke Pšajd št. D 3.
32 Marjeta Kianec, rojena leta 1937 v Dobrovniku, Terenski zapiski D (MH) 92.
33 Pšajd, Praznovanje velike noči, str. 18.
34 Olga Ropoša, rojena leta 1936 v Gomilici, Terenski zapiski D (MH) 93.
35 Marjeta Kianec, rojena leta 1937 v Dobrovniku, Terenski zapiski D (MH) 92.
36 Gizela Recek, rojena leta 1925 v Kuzmi, Terenski zapiski D (MH) 95.
37 Karel Rajbar, rojen leta 1941 v Kuzmi, Terenski zapiski D (MH) 94.

Cvetnonedeljsko zelenje, zataknjeno za tram, Turnišče, 3. 7. 2013 (foto: J. Pšajd, hrani Pomurski muzej Murska Sobota).

rih vej in z njimi na veliko noč, zgodaj zjutraj, ko je bilo *goristanenje*, prižgali vstajenjski ogenj. V Markovcih so, ko so zataknili veje za tram, izrekli: »*Bog vari ognja* ['Bog, obvaruj pred ognjem', op. a.].«[38]

Mnogostransko uporabo cvetnonedeljskih vej kot prenašalk blagoslova je izpričala pripovedovalka iz Markovcev na Goričkem. Poleg tega, da so z njimi okadili hišo in hlev, so jih uporabljali tudi ob smrti. S prižgano vejo so okadili krsto, saj so verjeli, da bo blagoslova deležen tudi pokojnik.[39]

Ponekod so jih uporabljali tudi za napovedovanje smrti. Snop so vrgli na streho, in če se je obrnil navzdol, je to pomenilo, da bo tisto leto nekdo pri hiši umrl.[40]

Ko so v Filovcih pričeli s kuhanjem mesa za velikonočni žegen, so v peči zakurili z vejami iz butare.[41]

Zanimiv podatek je v viru iz leta 1916, ki nakazuje, da cvetnonedeljski šopi niso vedno vsem pomenili nekaj svetega. Anonimni avtor je navedel, da se ponekod z njimi fantje pretepajo na cesti, kar je označil za »novejšo navado« ter jo moralno obsodil kot »znamenje pokvarjenosti srca in razuzdane pameti«.[42]

Blagoslavljanje cvetnonedeljskih snopov se je ohranilo do danes. Poleg vrbovih vej so se v novejšem času uveljavile še vejice oljke, ki jih za vernike priskrbijo župnišča pred cvetno nedeljo. Njihovo hranjenje je še danes v navadi, prav tako sežiganje po določenem času. Ostala opisana dejanja so v veliki meri opustili. Nihče od pripovedovalcev ne prižiga vej ob močnejših nevihtah, vtikanje vej na njive pa je potrdila ena pripovedovalka.[43]

PRIPRAVA NA PRAZNIK IN VELIKI PETEK

Priprave na praznik so se začele s čiščenjem domov in okolice. Dan čiščenja je bil različen in odvisen od razporeda drugih obveznosti družine. V Dobrovniku so otroci pred veliko nočjo pometali ceste. Po sredi ceste so potegnili črto, ki je označevala mejo, do koder so pometali. Tako so otroci iz hiš na eni strani pometli cesto do ene polovice, otroci iz hiš na nasprotni strani ceste pa do druge.[44] Ponekod v Prekmurju je bila navada, da so v velikem tednu sadili krompir in sejali pesno seme.[45]

V krščanstvu velja veliki petek za dan, ko je Jezus umrl. V katoliških cerkvah je to edini dan v letu, ko ni maše, kajti na ta dan je Jezus opravil svojo življenjsko daritev. Takrat imajo v pobožnostih katoliških vernikov pomembno mesto božji grobovi, katerih zasnova temelji na upodobitvi mrtvega Jezusa.[46] Časopisni vir iz leta 1905 ga imenuje »sveti grob«. Vzdušje žalovanja je po-

38 Avguština Barber, rojena leta 1931 v Vidoncih, Terenski zapiski D (MH) 97; Marija Gomboc, rojena leta 1935 v Markovcih, Terenski zapiski D (MH) 96.

39 Marija Gomboc, rojena leta 1935 v Markovcih, Terenski zapiski D (MH) 96.

40 Pšajd, Prekmursko ljudsko kulturno izročilo, str. 355.

41 Ema Vezovišek, rojena leta 1947 v Filovcih, Terenski zapiski D (MH) 159.

42 Vüzenske navade, str. 2. Op. avt.: dobesedni navedek je zapisan v poknjiženi obliki.

43 Marija Gomboc, rojena leta 1935 v Markovcih, Terenski zapiski D (MH) 96.

44 Anica Car, rojena leta 1948 v Dobrovniku, Terenski zapiski D (MH) 163.

45 Kuret, *Praznično leto Slovencev*, str. 144.

46 Ovsec, *Praznovanje pomladi*, str. 178, 181.

Božji grob v cerkvi Sv. Nikolaja v Murski Soboti, 19. 4. 2019 (foto: T. Vrečič, hrani Pomurski muzej Murska Sobota).

udarjeno z odsotnostjo zvonjenja in zatemnjenimi cerkvami, sveče pa gorijo le ob grobu.[47] Vir iz leta 1916 navaja, da je božje grobove obiskovalo največ majhnih otrok, ki so tam darovali »krajcar«.[48] V beltinski župniji so verniki obiskali božji grob v petek ali soboto.[49]

V Bogojini je bil božji grob postavljen pod oltarjem, ob njem pa so tri dni gorele posebne svečke. V tridesetih letih 20. stoletja so ministranti pred veliko nočjo po vasi pobirali bučno olje za razsvetljavo božjega groba. Vaščani so običajno prispevali en do dva decilitra olja. Zbrano olje so vlili v več manjših skledic. Nanj so položili koščke borovega lubja z vrvico ter jih prižgali. Plamen je tako lebdel na površini olja in ustvarjal posebno skrivnostno vzdušje ob božjem grobu.[50]

Za evangeličane je veliki petek pomemben praznik in je bolj poudarjen kot v katoliški veri. Evangeličanska vera je prežeta s teologijo križa, po kateri morajo ljudje sami nositi svoj križ. V cerkvah poteka bogoslužje.[51]

Verniki obeh ver so se na ta dan držali posta. Oboji so pripravljali brezmesno hrano.[52] Post je bil izraziteje zapovedan pri katoličanih, in sicer s štiridesetdnevnim postom, ki so se ga držali tako, da ob petkih niso jedli mesa: »Je še tako bilo, da se ob petkih ni mesa kuhalo. To se je držalo.«[53] V časopisnem viru iz leta 1916 je zapisano, da so se posta najstrožje držali v velikem tednu, ko niso jedli mesa in so si hrano pripravljali na olju. Številne družine že v četrtek niso jedle nič kuhanega, na veliki petek pa so kuhinjska ognjišča ugasnila. Takrat zjutraj niso jedli, opoldne in zvečer pa le hladno hrano, kot so *makove gibice* [tanka nekvašena pogača, posuta z makom], suhe jabolčne krhlje in divjo solato.[54] V katoliški družini v Tešanovcih so na veliki petek jedli trikrat na dan, a le enkrat so se lahko najedli do sitega.[55] V Filovcih so na veliki petek pekli in jedli *krapec s*

Oltar evangeličanske cerkve v Murski Soboti, na velikonočni petek s trnovo krono, 18. 4. 2025 (foto: J. Pšajd, hrani Pomurski muzej Murska Sobota).

47 Baša, Vüzem, str. 133–134.
48 Vüzenske navade, str. 2.
49 Hedvika Križanič, rojena leta 1929 v Gančanih, Terenski zapiski D (MH) 123.
50 Jožef Benkovič, rojen leta 1927 v Bogojini, Terenski zapiski D (MH) 117.
51 Katja Ajdnik, evangeličanska duhovnica, telefonski pogovor, 21. 2. 2017.
52 Huber, Križev pot, str. 24.
53 Kristina Pintarič, rojena leta 1944 v Radovcih, Terenski zapiski D (MH) 149.
54 Vüzenske navade, str. 2.
55 Marija Turner, rojena leta 1935 v Tešanovcih, Terenski zapiski D (MH) 150.

kisilakom, tj. kvašeno pogačo s skuto. Če je ostala, so jo jedli še naslednji dan.[56]

Evangeličani v današnjem času na ta dan ne jedo mesa, v preteklosti pa so se posta držali strožje. Pripovedovalka iz Moščancev se za trideseta leta 20. stoletja spominja, da dopoldne sploh niso jedli. Ker je bila lačna, je kot otrok babico prosila za hrano, a jo je ta zavrnila z besedama »dopoldne nič«.[57]

Evangeličanka v Markišavcih je za post pripravila mlečno fižolovo juho in pšenično *zlevanko* (v peči zapečena masa iz moke, mleka in jajc).[58] Podoben jedilnik so imeli v sosednjih Puconcih. Tam so evangeličani za post jedli mlečno fižolovo ali gobovo juho, fižol na olju in jajca ter kompot iz suhih jabolk in hrušk.[59]

Pripovedovalka evangeličanske veroizpovedi se za svoje otroštvo v Poznanovcih na Goričkem spominja, kako ji je babica ob velikih petkih za šolsko malico pripravljala popečen kruh na bučnem olju, saj zaradi posta svinjske masti niso smeli uporabljati. Na ta dan so z bučnim oljem pripravili prežganje za juho, zabelili kuhan krompir, jajca in fižol.[60]

Pripovedovalec iz Bogojine je izpričal zanimivo anekdoto o kršenju posta, ki kaže, da se je post izjemoma tudi kršil. Zgodila se je v Turnišču, ko se je neki moški v cerkvi za veliko noč spovedoval. Župniku je priznal, da si je v petek na post »masten kruh mazal v goricah«, kar je župnika tako razjezilo, da mu je dejal, da mu ne bo dal odveze in da bo zaradi tega končal v peklu. Ko je moški prišel iz spovednice, se je obrnil nazaj k njej in povedal: »Take volje sem, da ti to drvarnico poderem.«[61]

Veliki petek je bil tudi dan starodavnih domačih obredov.[62] V etnološki literaturi je za veliki petek navedenih še nekaj verovanj. Da bi preprečili zastrupitev ran, so se pred sončnim vzhodom umili v vodi, ki so jo prinesli iz bližnjega potoka. Na Kobilju so za hitrejše celjenje ran zjutraj molili v sadovnjaku, ko je bila še rosa. Verjeli so, da je pastir, ki je na veliki petek jedel ptičje meso, lahko našel gnezdo vsake ptice.[63] Za trdne noge in da ne bi šepali, so v Dokležovju ob vstajanju iz postelje stopili na sekiro. V Renkovcih so verjeli, da se bo pšenica polegla, če bo gospodar na veliki petek počival.[64] V okolici Lendave so na ta dan svinjam, da bi postale debele, dali koprive, nabrane pred sončnim vzhodom.[65]

Tudi o vremenu na veliki petek je obstajalo nekaj ljudskih verovanj in pregovorov. Če je deževalo, so verjeli, da to napoveduje črviv mak (Beltinci) ali sušo (Gančani).[66] O pomenu poljedelskih del na ta dan priča pregovor: »Kdor na veliki petek zemljo koplje in jo odpira, sadove obira.«[67]

VELIKONOČNA HRANA

Velikonočne jedi so imele poseben pomen, saj so bile povezane z verskimi predstavami, ljudskimi verovanji in družinskimi običaji, ki so spremljali praznovanje največjega krščanskega praznika. Na veliko soboto se je pričelo velikonočno razpoloženje. Na ta dan so po navadi barvali jajca, kuhali šunko in pekli pogače, v popoldanskem času pa jedi nesli k blagoslovu (žegnu). V nadaljevanju bodo predstavljeni etnološki podatki o peki kruha, izdelavi pisanic in blagoslovu jedi.

Velikonočni kruh

Kruh ima v krščanstvu, zlasti ob velikonočnih praznikih, pomembno vlogo in poseben pomen, saj je simbol življenja.[68]

V Prekmurju so pred velikonočnimi prazniki kruh pekli tako katoličani kot evangeličani, s to razliko, da je bil pri katoličanih kruh namenjen za blagoslov. Peke zahtevnejših, umetelno izdelanih vrst kruha pripovedovalci niso izpričali; pekli so predvsem rženi in pšenični kruh. Pred veliko nočjo je bilo veliko peke. Potekala je v petek ali soboto, odvisno od tega, kako si je gospodinja razporedila druge obveznosti.

Na Kukeču je gospodinja spekla *béklin za vüzen*, okrogel kruh iz bele moke s križem, vrezanim med vzhajanjem, ki je po peki postal izstopajoč. Ostanke kruha je posušila in jih hranila za slabo vreme ali neurje, ko jih je vrgla v ogenj.[69]

Drugačen velikonočni kruh je izpričan v dvojezičnem Dobrovniku. Tam so samo za veliko noč pekli *pompoš*, manjši, četrtkilogramski hlebček kruha iz pšenične moke. Ta kruh so (skupaj s šunko, *remenkami* ali kuhanimi jajci, hrenom in soljo)

56 Pšajd, Huber, Velikonočni kruh, str. 11.
57 Jolanka Horvat, rojena v Moščancih leta 1929, Terenski zapiski D (MH) 156.
58 Jolanka Žibrik, rojena leta 1928 v Dolini, Terenski zapiski D (MH) 13.
59 Irena Vratarič, rojena leta 1935 v Brezovcih, Terenski zapiski D (MH) 14.
60 Erika Kodila, rojena leta 1954 v Poznanovcih, Terenski zapiski D (MH) 148.
61 Jožef Benkovič, rojen leta 1927 v Bogojini, Terenski zapiski D (MH) 117.
62 Kuret, *Praznično leto Slovencev*, str. 164.
63 Novak, *Ljudska prehrana*, str. 146.
64 Rešek, *Šege in verovanja*, str. 66.
65 Kuret, *Praznično leto Slovencev*, str. 165.
66 Isti, str. 66.
67 Pšajd, *Debeli sneg*, str. 33.
68 Ovsec, *Praznovanje pomladi*, str. 219–220.
69 Pšajd, Huber, Velikonočni kruh, str. 11–12.

nesli k velikonočnemu blagoslovu. Jedli so ga za velikonočni zajtrk. *Pompoše* so pekle tudi botre in z njim, skupaj s tremi pisanicami, obdarile krstne otroke. Iz istega testa kot za *pompoš* so pekli še *perece*, slano kvašeno pecivo, spleteno iz enega ali dveh svaljkov.[70]

V Dolnji Bistrici in Filovcih so za veliko noč pekli beli (pšenični) kruh. V Filovcih so mu še vrezali križ. Rekli so mu *žegneni krüj*. Pri Gradu na Goričkem so pekli beli in črni kruh (rženi), oba so nesli k blagoslovu.[71]

Evangeličani niso delali posebnega velikonočnega kruha in jedi niso nesli k blagoslovu. Praznično velike noči so poudarili s svežim rženim kruhom, *vrtanki* in pogačami. Vsakega so gospodinje spekle po dva ali več kosov, »ker za *vüzen* smo mogli *friško* imeti zmeraj«. Rženi kruh je bil vsakdanji, a je bil »glaven« tudi za velikonočne praznike. So si pa privoščili *vrtanke*. To je bil kruh, ki je veljal za boljšega (iz pšenične moke in mleka, včasih jajc). Pripravljali so ga za praznike, ne samo za velikonočne, in ob večjih kmečkih opravilih. Vrtanek ima obliko kroga in na sredini večjo luknjo. Nekateri evangeličani so ga jedli že v soboto. Pekli so tudi pogače z orehovim ali makovim nadevom.[72]

V dvojezičnih Prosenjakovcih so botre evangeličanske veroizpovedi svojim krščencem za veliko noč spekle *kuglihop*. Pekle so ga tudi za druge priložnosti, toda za »*vüzen*, samo takrat je obvezno bilo«. Gre za okroglo kvašeno pogačo z bogatim testom iz pšenične moke, mleka, rumenjakov, sladkorja, maščobe in limonine lupinice ter z makovim ali orehovim nadevom. Spekle so ga za vsakega krščenca posebej, zraven pa podarile še pisanice, pomarančo, robček ali nogavice, kar je veljalo za odlično darilo.[73]

Velikonočna jajca in prekmurske remenke

Velikonočno jajce je osrednji simbol velike noči. Že od nekdaj predstavlja življenje, plodnost, obnovo in preporod. Jajca so barvali že v predkrščanskih časih, krščanstvo pa je tej navadi dalo nov pomen in jo povezalo z Jezusovim vstajenjem, kar je nadomestilo simboliko vstajenja narave. Kdaj točno in kako je ta proces potekal, ni znano. Na Slovenskem se je okraševanje pirhov množično razširilo v 19. stoletju. Sprva so bili rdeči, saj naj bi po ljudskem izročilu simbolizirali kaplje Jezusove krvi.[74]

Navedeni domnevi gre v prid prekmurski narečni izraz za velikonočno jajce, *remenka* oziroma *remenica*. Beseda *rumeni* v stari prekmurščini pomeni rdeč,[75] kar nakazuje, da je ta izraz povezan z rdečimi jajci. Kako so v preteklosti jajca obarvali rdeče, ni znano.[76] V Šalovcih in okolici so velikonočnim jajcem rekli *pijsance*,[77] v Turnišču so poleg izraza *remenke* pogosto uporabljali tudi izraz *pobarvane bilice* (»pobarvana jajca«).[78]

Izdelovanje velikonočnih pisanic je potekalo pred veliko nočjo in je bilo razširjeno po vsem Prekmurju. Da je jajce veljalo za pisanico, je zadostovalo, da so ga pobarvali. V prvi polovici 20. stoletja so jih izdelovali na različne načine. Najpogostejši način je bil barvanje s čebulnimi olupki. Pri tem so na jajce pogosto dali rastlino in jo s tankim blagom ali najlonsko nogavico tesno ovili okoli jajca. Ta del se ni obarval in nastal je odtis rastline. Oče pripovedovalke iz Šalovcev je na jajca nameščal in ovijal izrezane rože iz papirja.[79] Barvanje jajc s čebulnimi olupki je pogosto še danes.[80]

Poleg barvanja s čebulnimi olupki je pri posameznicah izpričanih še nekaj načinov barvanja z naravnimi barvili.

Ena od pripovedovalk je kot otrok nekaj časa živela v vasi Senyeháza na Madžarskem, ki je šest kilometrov oddaljena od vasi Hodoš na slovenski strani. Spominja se tamkajšnje sosede, kako je leta 1942 jajca skuhala v soku vložene rdeče pese. Dobljeno barvo je opisala kot rdečo. Ta način barvanja so prenesli domov v Šalovce in ga občasno uporabljali, sicer pa to barvilo v kraju ni bilo v uporabi.[81] Za navedeni kraj sta izpričani še dve naravni barvili. Pripovedovalka iz Dolencev je na neki kmetiji služila kot dekla in videla, kako je tamkajšnja gospodinja barvala jajca: uporabljala je pšenično travo, pri čemer so se jajca obarvala zelenkasto, in storžke črne jelše, ki so dali temnejšo rjavo barvo.[82]

70 Pšajd, Huber, Velikonočni kruh, str. 11; Marjeta Kianec, rojena leta 1937 v Dobrovniku, Terenski zapiski D (MH) 18.
71 Pšajd, Huber, Velikonočni kruh, str. 11.
72 Pšajd, Huber, Velikonočni kruh, str. 13.
73 Marija Jošar, rojena leta 1933 v Prosenjakovcih, Terenski zapiski D (MH) 16.
74 Ovsec, *Praznovanje pomladi*, str. 265, 275, 282.
75 Novak, *Slovar stare knjižne prekmurščine*, str. 627.
76 Ovsec, *Praznovanje pomladi*, str. 289.
77 Avguština Barber, rojena leta 1931 v Vidoncih, Terenski zapiski D (MH) 157; Adela Lepoša, rojena leta 1938 v Franciji, Terenski zapiski D (MH) 144.
78 Barbara Režonja, rojena leta 1931 v Turnišču, Terenski zapiski D (MH) 143.
79 Adela Lepoša, rojena leta 1938 v Franciji, Terenski zapiski D (MH) 144.
80 Huber, Velikonočna jajca v Pomurju, str. 61.
81 Adela Lepoša, rojena leta 1938 v Franciji, Terenski zapiski D (MH) 144.
82 Ana Talaber, rojena leta 1937 v Dolencih, Terenski zapiski (neposnet pogovor brez evidenčne številke).

Jajca so barvali tudi z nagubanim papirjem za ustvarjanje (podatek za Šalovce in Turnišče). Surovo jajce so tesno ovili v papir in ga na obeh straneh zvezali z vrvico. Tako ovita jajca so skuhali, pri čemer se je barva prenesla na jajčno lupino.[83]

Poleg opisanih preprostejših tehnik sta se v Prekmurju uporabljali še dve zahtevnejši tehniki krašenja jajc, pri katerih je izdelovalec moral imeti smisel za likovno upodabljanje. To sta t. i. batik tehnika (krašenje s tekočim voskom) in tehnika praskanja po večbarvnih pasovih. Obe danes uporablja nekaj posameznikov, ki so krašenje jajc izpopolnili v rokodelske spominke. Oba načina krašenja sta z imenom »*Izdelovanje prekmurskih remenk*« vpisana v Register nesnovne kulturne dediščine s šestimi nosilci.[84]

Temeljni članek o ornamentiki in tehnikah krašenja prekmurskih *remenk* je napisal etnolog Niko Kuret. Predstavil je obe tehniki. Starejša je krašenje s čebeljim voskom, ki so ga v Prekmurju uporabljali pred prvo svetovno vojno. Pisanice v batik tehniki izdelamo z nanašanjem tekočega voska po jajčni lupini, čemur sledi barvanje jajčne lupine. V Prekmurju so jajca barvali z eno ali dvema barvama.[85]

Krašenje s tekočim voskom je izpričalo nekaj pripovedovalcev, vendar izraza batik tehnika niso uporabljali. Namesto tega so tehniko opisali kot »smo *vö* pisali ['izpisovali', op. a.] z voskom«.[86] Opisi v nadaljevanju se okvirno nanašajo na čas od druge polovice štiridesetih do sedemdesetih let 20. stoletja.

Pripovedovalka iz Vidoncev je vosek nanašala s šolskim kovinskim peresom. Risala je predvsem cvetje. Jajca je barvala s kupljenimi barvami. Pred veliko nočjo sta skupaj s sosedo naredili od 50 do 100 *remenk*, saj sta jih na prošnjo krajanov delali za druge, zlasti starejše.[87]

V družini pripovedovalke iz Moščancev so z voskom popisane *remenke* pobarvali v barvi čebulnih olupkov. Nanašali so ga s kovinskim peresom za pisanje. Pisanja z voskom je bil najbolj vešč njen oče, ki je delal najlepše cvetlične vzorce.[88]

Pripovedovalka, ki je odraščala v Filovcih, se spominja, kako je v šestdesetih letih 20. stoletja s staro materjo pozno v noč izdelovala pisanice v dvobarvni batik tehniki. Namesto sveče sta za segrevanje voska uporabljali izdolben surov krompir, napolnjen z mastjo, in gorečo krpico. Lijak za vosek sta izdelali iz aluminijaste škatlice za kremo za čevlje. Ker so doma imeli čebele, jima voska ni primanjkovalo, za barvanje pa sta uporabljali kupljene barve v prahu.[89]

V Poznanovcih sta dve ženski v batik tehniki izdelovali v barvi čebulnih olupkov, ena od njiju je tej barvi dodala še prah brusnega kamna, ki je nastal pri brušenju nožev. Ta dodatek je povzročil temnejši pigment.[90]

Pri ohranjanju batik tehnike v Prekmurju je imela pomembno vlogo Elizabeta Urisk (1942–2020) iz narodnostno mešanega Dobrovnika. Tehniko je spoznala pri materi Rozáliji Szomi (1920–2011),[91] v devetdesetih letih 20. stoletja pa jo je izpopolnila pri sokrajanki Magdolni Szekeres. Zbrala je vzorce okoliških izdelovalk in jih predstavila v knjigi *Izdelovanje pirhov v batik tehniki v Prekmurju*. Na njeno pobudo so v Dobrovniku obudili izdelovanje pisanic v batik tehniki in od leta 1998 vsako leto pripravljajo velikonočno razstavo pisanic. Tehnika se je uspešno ohranila, saj jo v kraju danes obvlada in uporablja približno 25 posameznikov.[92]

Druga stara tehnika izdelovanja *remenk* je barvanje z mizarskimi lužili (gre za sintetične anilinske barve za les) in *škrabanjem* (»praskanjem«) vzorcev, kar je tehnika, znana le v Prekmurju, pri čemer je treba poudariti, da so te pisanice v slovenskem prostoru edinstvene zaradi tehnike barvanja z mizarskimi lužili in ne zaradi tehnike praskanja, ki jo poznajo tudi drugod (npr. belokranjske *drsanke*). V Prekmurju tako izdelanim jajcem pravijo *škrabane remenke*. Pisanice so pobarvane z mizarskimi lužili v značilnih večbarvnih pasovih, zato izstopajo po barvitosti in sijaju. Na to barvno podlago so z odlomljenim rezilom britve praskali okraske, predvsem cvetlične motive, včasih tudi napise z imenom obdarjenca in letom obdaritve, npr. »Tomažu za spomin 1956«.[93]

Ta tehnika se je v Prekmurju razvila v času med svetovnima vojnama. Uvedli naj bi jo posa-

83 Adela Lepoša, rojena leta 1938 v Franciji, Terenski zapiski D (MH) 144; Barbara Režonja, rojena leta 1931 v Turnišču, Terenski zapiski D (MH) 143.

84 Register nesnovne kulturne dediščine, Izdelovanje prekmurskih *remenk*, https://geohub.gov.si/ghapp/iskd/?page=RNSD&views=RNSD-Desna-sekcija%2CRNSD-Pogled-OP#data_s=id%3AdataSource_2-MK_RNSD_4402-3623%3A38 (21. 5. 2026).

85 Kuret, Reménke, remeníce, str. 160–172.

86 Adela Lepoša, rojena leta 1938 v Franciji, Terenski zapiski D (MH) 144.

87 Avguština Barber, rojena leta 1931 v Vidoncih, Terenski zapiski D (MH) 157.

88 Jolanka Horvat, rojena v Moščancih leta 1929, Terenski zapiski D (MH) 156.

89 Ema Vezovišek, rojena leta 1947 v Filovcih, Terenski zapiski D (MH) 159.

90 Frida Cör, rojena leta 1962 v Ljubljani, Terenski zapiski D (MH) 142.

91 Pripadnica madžarske manjšine v Prekmurju.

92 Elizabeta Urisk, rojena leta 1942 v Kamovcih, Terenski zapiski D (MH) 128.

93 Primer pisanice v zbirki Pomurskega muzeja Murska Sobota, E 106.

Prekmurske škrabane remenke Bernardke Merklin, Motovilci, 13. 3. 2014 (foto: M. Huber, hrani Pomurski muzej Murska Sobota).

mezni mizarji. Leta 1963 je Kuret kot najstarejšega izdelovalca evidentiral mizarja Petra Laboša iz vasi Domanjševci, ki naj bi jajca z mizarskimi lužili barval že pred prvo svetovno vojno. Izdelava se je nato razširila še v druge prekmurske vasi, vendar se ni množično uveljavila (oprijeli so se je le posamezniki).[94]

Da se je ta tehnika ohranila do današnjih dni, je najzaslužnejša družina Rajsar iz vasi Motovilci na Goričkem, v kateri so *remenke škrabale* tri generacije. Družinski spomin Rajsarjevih na to dejavnost se začne s Terezijo Rajsar, ki je praskala *remenke* v medvojnem času, vendar še niso bile pobarvane z mizarskimi lužili. Z njimi je pričel barvati njen sin Alojz (1913–1993), tak način barvanja pisanic pa naj bi mu pokazal neki Rom iz vasi Pertoča. Tako je izdeloval pisanice tudi njegov brat Jože (1915–ok. 1989). Z izdelavo *škrabanih remenk* je nadaljeval Alojzov sin Herman (1942–2023). Začel je praskati na izpihana jajca in z njim so te pisanice postale širše znane kot rokodelski spominek.[95] Danes se s to tehniko resneje ukvarjata dve posameznici.

Praskane *remenke* so izdelovali tudi drugod po Prekmurju. V Petišovcih se je tehnika v tridesetih letih 20. stoletja prenašala prek šolskega pouka in slovenskega učitelja Franca Petriča, v Dobrovniku pa je bil v petdesetih in šestdesetih letih znan izdelovalec »*Joško bači* ['stric Joško', op. a.]«, čigar pisanice so bile med domačini zelo cenjene.[96]

94 Kuret, Reménke, remeníce, str. 161.

95 Pšajd in Valentinčič Furlan, *Counajo me remenkaš* (avdio-vizualni vir); Herman, rojen leta 1942 v Motovilcih, Terenski zapiski D (MH) 127.

96 Ilona Vida, rojena leta 1923 v Petišovcih, Terenski zapiski D (MH) 161; Anica Car, rojena leta 1948 v Dobrovniku, Terenski zapiski D (MH) 163.

Žegen

Beseda žegen v Prekmurju označuje dvoje: blagoslavljanje velikonočnih jedi (nesti k žegnu) ter blagoslovljena velikonočna jedila (jesti žegen). V Prekmurju so žegen nosili prebivalci katoliške veroizpovedi, pri evangeličanih pa žegen ni del velikonočnega praznovanja. Je pa značilno uživanje tradicionalnih velikonočnih jedi, kot so šunka, hren, kruh, jajca ipd. Na Slovenskem ima velikonočni žegen močno tradicijo, saj se njegova sestava ni bistveno spremenila.[97]

V Prekmurju je bil žegen sestavljen iz šunke, kruha, jajc in hrena, tem osnovnim sestavinam pa so ponekod dodajali še druga živila (npr. sol, klobase, zavitke). Blagoslavljanje jedi je potekalo v soboto popoldne v cerkvah ali pred kapelami. V župniji Grad so hrano blagoslavljali v nedeljo zgodaj zjutraj, po vstajenjski procesiji.[98] V Radmožancih, naselju z večinskim madžarskim prebivalstvom, jedi niso blagoslavljali v cerkvi. Na veliko noč, pred sončnim vzhodom, so košare z žegnom postavili na plotove. Meso je blagoslovilo vzhajajoče sonce, kar je po ljudski razlagi pomenilo, da je papež s soncem blagoslavljal po vsem svetu.[99]

V Kuzmi na Goričkem so rekli, da bodo nesli *bogžegenj*. Sestavljali so ga šunka, kruh, *vrtanek*, hren, *remenke* in navadna kuhana jajca, *retaši* (»sladki zavitki iz vlečenega testa«) in sol.[100]

V družini pripovedovalke iz Vidoncev je bil žegen sestavljen iz kruha, šunke, hrena, soli, rdečih

97 Ovsec, *Praznovanje pomladi*, str. 248.

98 Avguština Barber, rojena leta 1931 v Vidoncih, Terenski zapiski D (MH) 119.

99 Rešek, *Šege in verovanja*, str. 67.

100 Gizela Recek, rojena leta 1925 v Kuzmi, Terenski zapiski D (MH) 41.

jajc in *kugloupa* (»pogača«). Hren je moral imeti tri izrastke, ker je po lokalnem izročilu predstavljal tri žeblje, s katerimi so Jezusa pribili na križ. Kruh je moral biti okrogel, ker je predstavljal krono, zato so ga pekli v okroglem loncu. Rdeča jajca so predstavljala Kristusovo kri.[101]

V družini pripovedovalke iz Gomilice so jedi v košaro zlagali tako, da so morala biti vsa jedila vidna od zgoraj, in sicer z namenom, da žegen prejme vsa hrana v košari: »Spodaj smo dali papir, v en konec smo dali kruh, zraven smo dali jajca, hren, šunko, domačo klobaso. To je moralo tako biti, da vse, ko si odkril, da je vse vidno bilo, ker je *žegenj* potem na vse prišel.«[102]

V soboto dopoldne je po navadi potekala priprava jedi. K žegnu so nosile ženske, pogosto so jih z majhnimi košaricami spremljali otroci. Pripovedovalci so takšno prakso pojasnjevali kot ustaljeno navado, ki se je ohranjala iz roda v rod: »Ne vem povedati, to je že od nekdaj taka navada.« Če so bili pri hiši samo moški, so nesli moški ali pa so zaprosili sosede.[103] Zanimiv je primer družine iz Murske Sobote, kjer je bil mož katoliške, žena pa evangeličanske veroizpovedi. Košaro za žegen je pripravila žena evangeličanka. Katoliške sosede ali prijatelje so prosili, da so k žegnu nesli njihovo košaro, saj ni bilo v navadi, da bi to počeli moški.[104]

Pred drugo svetovno vojno so žegen nosili na glavi: »Ženske so bile tako izučene, da je ona šla in nesla na glavi, nič ni držala.«[105] To so bile okrogle košare, spletene iz kuhanega in olupljenega vrbovega šibja. Po drugi svetovni vojni so nošenje košar na glavi opustili. Uveljavile so se košare za nošenje v roki, z enojnim ročajem. V Prekmurju jim pravijo *korbeu* (»košara«). Pletene so bile prav tako iz kuhanega in olupljenega vrbovega šibja; bile so podolgovate ali okrogle ter različnih velikosti. Uporabljali so jih izključno kot velikonočne košare, za druge namene jih niso uporabljali.[106]

OBREDI VSTAJENJA

»Sveta noč« z velike sobote na veliko nedeljo pomeni vrhunec cerkvenega leta, ko Cerkev pričakuje Kristusovo vstajenje, ki ga simbolizirata ogenj in velikonočna sveča.[107] Obredi vstajenja so potekali z velikonočnim ognjem in procesijami, ljudski obredi pa so vključevali večerno kurjenje kresov in pokanje z možnarji.

Vstajenjske procesije

Procesije so najslovesnejše dejanje med velikonočnimi šegami. Spremljata jih praznično zvonjenje in ponekod pokanje z možnarji.[108] V Prekmurju se jih udeležuje katoliško prebivalstvo, evangeličani procesij ne poznajo. Potekajo pod okriljem župnij v obliki krožne poti v okolici cerkve. Na njih slavijo Kristusovo vstajenje.[109]

V preteklosti so bile velikonočne procesije v večini primerov v soboto pozno popoldne. Časopisni vir iz leta 1905 navaja, da se je praznično veselje v cerkvi pričelo že v soboto pred opoldnevom, ko so se zvonovi ponovno oglasili, verniki pa so se udeležili procesije: »/.../ s pesmimi, zvonjenjem in igro gremo vsemu svetu razglašat 'Zveličar je vstal'.«[110] V župniji Grad so imeli procesijo v nedeljo ob šestih zjutraj, saj so tam ljudje razlagali, da mora praznovanje potekati v času jutranje zarje. Po procesiji so blagoslavljali jedi in imeli mašo, celoten obred so imenovali *goristanenje*.[111] Tam so imeli šego, po kateri so zgodaj zjutraj zakurili manjši kres. Kuriti so začeli s posvečenimi cvetnonedeljskimi mačicami. Pripovedovalka se spominja očeta, kako je zgodaj zjutraj vstajal in kuril manjši kres, vaščani pa so pri tem tudi malo tekmovali, kdo bo prvi kuril: »So se tak *bötivali* ['stavili', op. a.], kateri bo prvi na *vüzen* zakuril, ker tisti je prvi bil.«[112]

Velikonočna procesija je bila slavnosten, vesel in bučen dogodek. Spremljala sta jo pritrkovanje ali zvonjenje cerkvenih zvonov ter ponekod pokanje iz možnarjev.[113] V Turnišču je na velikonočni procesiji igrala *banda* (»glasbena skupina«), verniki pa so peli velikonočne pesmi.[114] V Beltincih je procesijo spremljala *Kociprova banda*.[115]

Velikonočni ognji

Na veliko soboto so goreli ognji v dveh kontekstih: pred katoliškimi cerkvami (ti so bili del cerkvenega obreda vstajenja) in po vaseh, kar je

101 Avguština Barber, rojena leta 1931 v Vidoncih, Terenski zapiski D (MH) 119.
102 Olga Roposa, rojena leta 1936 v Gomilici, Terenski zapiski D (MH) 48.
103 Prav tam.
104 Estera Pleša, rojena leta 1931 v Murski Soboti, Terenski zapiski D (MH) 50.
105 Gizela Recek, rojena leta 1925 v Kuzmi, Terenski zapiski D (MH) 41.
106 Huber, Velikonočne košare in prtiči, str. 27–28.
107 Ovsec, *Praznovanje pomladi*, str. 201–202.
108 Bogataj, *Slovenija praznuje*, str. 114.
109 Huber, Velikonočne procesije v Pomurju, str. 14.
110 Baša, Vüzem, str. 134. Op. avt.: dobesedni navedek je zapisan v pokniiženi obliki.
111 Avguština Barber, rojena leta 1931 v Vidoncih, Terenski zapiski D (MH) 119.
112 Avguština Barber, rojena leta 1931 v Vidoncih, Terenski zapiski D (MH) 97.
113 Huber, Velikonočne procesije v Pomurju, str. 17.
114 Barbara Režonja, rojena leta 1931 v Turnišču, Terenski zapiski D (MH) 143.
115 Huber, Velikonočne procesije v Pomurju, str. 17.

bil ljudski način praznovanja vstajenja.[116] Velikonočni ognji so prekrili pogansko čaščenje sonca, ki si je spomladi povrnilo moč. V krščanstvu so dobili pomen simbola vstalega Kristusa, ki je kot »luč sveta« premagal temo.[117]

Cerkveni obred z ognjem, ki je gorel pred cerkvijo, je značilen za katoliško Cerkev, medtem ko evangeličani tega obreda nimajo. V evangeličanskih cerkvah so na veliko soboto izvajali božje službe, vendar brez kurjenja ognja. Katoliška cerkev je Kristusovo vstajenje obeležila s posebnim obredom, ki se do danes ni bistveno spremenil. Pred cerkvijo so zakurili ogenj, ki ga je župnik blagoslovil. Na njem je prižgal cerkveno velikonočno svečo in z njo nadaljeval obred v cerkvi.[118] Plamen blagoslovljenega ognja se ni uporabljal le za obrede v cerkvi, ampak so ga uporabljali tudi verniki za šege po svojih domovih. Raznašanje velikonočnega ognja je šega, ki je bila razširjena povsod na Slovenskem.[119]

V Bogojini so na veliko soboto zjutraj pred cerkvijo zakurili ogenj. Verniki, ki so se udeležili jutranje maše, so s seboj prinesli lesno gobo, ki jo je duhovnik posvetil. Prižgali so jo na ognju pred cerkvijo in se s tlečo gobo vrnili domov. Z njo so okadili celotno domačijo, kar je veljalo za blagoslov.[120]

Pripovedovalci iz Turnišča, Gomilice, Črenšovcev in Dobrovnika lesne gobe niso uporabljali. Z izjemo Dobrovnika, kjer so kurjenje ognja pred cerkvijo uvedli v novejšem času, so se verniki v cerkev odpravili s svečo. Vrsta sveče ni bila zapovedana in verniki so lahko na veliko soboto prinesli kakršnokoli svečo. V cerkvi so jim sveče med verskim obredom prižigali ministranti, in sicer s plamenom od velikonočne sveče, ki jo je duhovnik prižgal na blagoslovljenem ognju pred cerkvijo.[121] Ravnanje s to svečo doma ni imelo verskih ali ljudskih pravil. Prepuščeno je bilo osebnemu odnosu, kar velja tudi za današnje vernike. Pripovedovalka iz Črenšovcev je doma svečo pospravila, vendar ni veljala za posvečen predmet: »Ne kot tista, ki jo na žegen na svečnico nesemo. Ni bila posebno blagoslovljena. Samo tisti ogenj so prižgali gor.«[122]

V Kuzmi so zgodaj zjutraj z bukovimi poleni zakurili pred cerkvijo, duhovnik pa je ogenj blagoslovil. Ko so verniki šli od maše, so si vzeli kos oglja in ga dali v kovinsko posodico ali konzervo ter ga odnesli domov. S tem ogljem so zakurili v štedilniku in pripravili kosilo. Ta šega se je ohranila do danes.[123]

Kresovi so bili način ljudskega praznovanja vstajenja. Pričetek najbolj prazničnega dneva sta v soboto zvečer nakazovala glasno pokanje z možnarji in gorenje kresov. Šego kurjenja velikonočnih kresov so v Prekmurju gojili tako katoličani kot evangeličani. Do današnjega časa so jo skoraj opustili, saj velikonočni kres zakuri malokdo.

Pripovedovalka iz Petišovcev se za čas pred drugo svetovno vojno spominja kresov, ki so goreli po goricah ob njenem vračanju z vstajenjske procesije. Podobno so tudi v Dobrovniku na veliko soboto zvečer v okoliških vinogradih kurili kresove iz obrezanih trtnih vej in se ob njih družili, medtem ko jih v vasi niso prižigali.[124]

Velikonočni kresovi so po vrhovih goreli tudi v okolici Bogojine – ljudje so jih opazovali takrat, ko so se vračali z vstajenjske procesije. Na poti do Filovcev jih je gorelo pet. Pripovedovalec se je spominjal starejšega moškega, ki je vse leto zbiral razno vejevje za velikonočne kresove.[125]

V Črenšovcih, eni od večjih prekmurskih vasi, je v povojnem času in kasneje na veliko soboto gorelo okoli petdeset kresov, danes pa ne več kot trije. Takrat je vsaka ulica imela kres. Posebnega imena niso imeli, rekli so mu *vizenski krejs* (»velikonočni kres«). Število kresov ni imelo simbolnega pomena. Pripravili in kurili so jih sosedje skupaj na križiščih in večjih vrtovih. »Takrat je štiri, pet hiš skup prišlo in se je zakurilo na kakšnem križišču.« Krajani med seboj niso tekmovali glede tega, kdo bo imel največji kup za kres. Les za kres so začeli kopičiti en teden prej, največ je bilo vej obrezanega sadnega drevja. Otroci so suho dračje pobirali po gozdovih pri Veliki Polani. Na kresu so zakurili tudi smeti in staro pohištvo. Pri velikosti kupa za kres so pazili, da ne bi plamen segel do električnih kablov na drogovih. Nekateri pri hiši so bili v popoldanskem času na vstajenjski procesiji; tisti, ki so ostali doma, pa so se pripravljali na velikonočni kres. Ko so se krajani vračali s procesije, so kresovi že goreli. »Eni smo šli k tisti procesiji, kdor je pa doma ostal, tisti so pa doma na

116 Huber, Velikonočne procesije v Pomurju, str. 26.
117 Ovsec, *Praznovanje pomladi*, str. 211.
118 Huber, Velikonočne procesije v Pomurju, str. 26.
119 Ovsec, *Praznovanje pomladi*, str. 205.
120 Ema Vezovišek, rojena leta 1947 v Filovcih, Terenski zapiski D (MH) 159.
121 Olga Roposa, rojena leta 1936 v Gomilici, telefonski pogovor dne 22. 1. 2015; Barbara Režonja, rojena leta 1931 v Turnišču, Terenski zapiski D (MH) 134.
122 Terezija Hodnik, rojena leta 1938 v Črenšovcih, Terenski zapiski D (MH) 136.
123 Gizela Recek, rojena leta 1925 v Kuzmi, Terenski zapiski D (MH) 95.
124 Ilona Vida, rojena leta 1923 v Petišovcih, Terenski zapiski D (MH) 161; Marjeta Kianec, rojena leta 1937 v Dobrovniku, Terenski zapiski D (MH) 135.
125 Vincent Trajbarič, rojen leta 1938 v Filovcih, Terenski zapiski D (MH) 66.

enem kraju zakurili v tistem času. Ko smo domov šli, smo se vsi malo pri kresu ustavili.« Druženje ob velikonočnih kresovih je potekalo ob veselem razpoloženju, saj se je pelo in godlo, nekateri so plesali, moški pa so radi kartali. »Ljudje so malo prišli skupaj, malo so se pogovorili, malo zapeli, če je kdo igral, plesali ...« Če je druženje trajalo čez polnoč, so prinesli žegen in ga jedli, saj se je po polnoči post iztekel. Šego velikonočnih kresov so pojasnjevali po evangeliju s tem, da ta pomeni spomin na Kristusa oziroma na božji grob, ko so stražarji pred grobom kurili ogenj.[126]

V Šalovcih na Goričkem je na veliko soboto gorelo okrog šest velikonočnih kresov. Veliko materiala so zbrali otroci, ki so pred veliko nočjo po gozdovih pobirali suhe veje. Na dno kresa so dali bor, ker se je hitro zanetil in dal močan ogenj. Kresove so kurili na takih mestih, da je bil razgled na kres dober: »Tu od zadaj pri nas, tam se je najbolj videlo. To je bilo važno, da se najbolj vidi.« Skupine vaščanov so med seboj tekmovale, kdo izmed njih bo imel največji kres, »takrat smo se *trunfali*, kdo bo večjega imel«. Zvečer so zakurili kres. Ob njem so se zbrali sosedje, tako katoličani kot evangeličani, saj šega ni imela verskega značaja. Mladi so ob kresu radi vriskali: »Preizkušali smo se, kateri bolj zna vriskati. Ob kresu. Mi smo one tam dražili, ki so v vasi bili.« Ob kresu so jedli pogače in šunko. Ko je kres pogorel, so se razšli. Pripovedovalka evangeličanske veroizpovedi je pomen velikonočnih kresov pojasnila s tem, da gre za izročilo, po katerem je hiša, pri kateri gori kres, deležna blagoslova: »To je takšen običaj, da je blagoslov pravijo, na *vüzen* kuriti je to blagoslov za tisto hišo.«[127]

V Markišavcih pri Murski Soboti so kurili en kres, saj je bila vas majhna. Pripravili so ga na travniku v skupni vaški lasti (narečno *vêščini* »vaščini«). Kres so pripravili fantje, ki so v dneh pred veliko nočjo nabirali suhe veje in strohnel les. Ko je kres gorel, so se druženju ob kresu pridružili še drugi vaščani, tako katoličani kot evangeličani. »Prišli so, so radovedni bili in veselilo jih je, to je takšna navada bila, da so kres kurili in tak, veselje je bilo.«[128]

Velikonočno pokanje

Glasno pokanje je še ena prvina, ki ima svoj izvor v predkrščanskih časih, ko je pomlad pomenila začetek novega leta. V predkrščanskem času so ljudje verjeli, da so zli duhovi v teh prehodnih obdobjih posebej nevarni, zato so jih odganjali z glasnim pokanjem.[129]

Šega pokanja v velikonočnem času (sobota, nedelja, ponekod še v ponedeljek) je bila razširjena po vsem Prekmurju, tako med katoliškim kot evangeličanskim prebivalstvom. Pripovedovalec evangeličanske veroizpovedi je povedal, da so na Vaneči, kjer je odraščal, pokali že na veliki petek, a se o razlogih ni spraševal: »To ne vem, kaj je to za navade bilo, to jaz nisem spraševal. To je neka navada bila za veliko soboto ali veliki petek, to so vsepovsod streljali.«[130] Pokali so fantje in moški, za katere je bil to samoumeven del praznovanja velike noči, ki so ga prevzeli od starejših: »Takšen običaj je bil, to smo mi že našli ta običaj.«[131] Pripovedovalec iz Filovcev je šego pojasnil s tem, da pokajo zaradi Jezusovega vstajenja,[132] pripovedovalec iz Bratoncev pa, da naj bi s pokanjem obudili Boga.[133]

Pokali so z možnarji, po drugi svetovni vojni pa se je čedalje bolj uveljavljalo pokanje s karbidom. Možnarji so priprave za pokanje s smodnikom. Večinoma so industrijske izdelave, izdelani iz litega železa ali jekla. Imajo obliko šest- do osemstrane prizme. Možnarji so se razvili iz strelskih topov oziroma signalnih topičev.[134] V Prekmurju jim pravijo *možâri* ali *moužari*.[135]

Glavna sestavina za pok z možnarjem je smodnik. Pripovedovalci so mu rekli *praj* (»prah«). Smodnik so kupili, ga dobili od lovcev ali si ga sami izdelali, vendar doma izdelan smodnik ni dal tako močnega poka. Izdelali so ga iz žvepla, saj in solitra. Slednjega so pridobili tako, da so ga postrgali iz opečnatih zidov, kjer se je izločal iz opeke.[136]

Da so možnarji povzročili pok, jih je bilo treba nabiti. Postopek je bil sledeč: skozi luknjico možnarja so namestili vžigalno vrvico, na dno možnarja so dali smodnik in nanj položili zmečkan časopisni papir, ki je preprečeval, da bi se smodnik in zemlja, ki je sledila, pomešala in tako ne bi prišlo do eksplozije. Suho zemljo so z lesenim

126 Terezija Hodnik, rojena leta 1938 v Črenšovcih, Terenski zapiski D (MH) 136.
127 Adela Lepoša, rojena leta 1938 v Franciji, Terenski zapiski D (MH) 133.
128 Šarika Šiftar, rojena leta 1935 v Markišavcih, Terenski zapiski D (MH) 138.
129 Ovsec, *Praznovanje pomladi*, str. 212.
130 Zoltan Godina, rojen leta 1940 na Vaneči, Terenski zapiski D (MH) 65.
131 Anton Ficko, rojen leta 1922 v Večeslavcih, Terenski zapiski D (MH) 69.
132 Vincent Trajbarič, rojen leta 1938 v Filovcih, Terenski zapiski D (MH) 66.
133 Ivan Panker, rojen leta 1943 v Bratoncih, Terenski zapiski D (MH) 63.
134 Koordinator varstva nesnovne kulturne dediščin, Streljanje z možnarji, https://www.nesnovnadediscina.si/sl/register/streljanje-z-moznarji (28. 5. 2026).
135 Huber, »To smo mi že našli ta običaj«, str. 34.
136 Huber, »To smo mi že našli ta običaj«, str. 34.

Prikaz nabijanja možnarja, Bogojina, 15. 3. 2012 (foto: M. Huber, hrani Pomurski muzej Murska Sobota).

nabijačem in kladivom nabili v možnar. Bolj kot je bila zemlja nabita, večji je bil pritisk in močnejši pok. Spodnji del možnarja so zakopali v zemljo.[137]

V Bogojini so med vstajenjsko procesijo z bližnjega hriba streljali z možnarji in tako poudarili posebnost obreda: »Ko je *pročesija*, takrat so parkrat tako ustrelili, da se je vse premaknilo, cela vas. Kot če bi s topom ustrelil.«[138] Pripovedovalec, ki je sodeloval pri streljanju z možnarji, je to imenoval »strelsko *pročesijo*«. Med njenim potekom so izvedli več nizov pokov. Po drugi svetovni vojni so kupili tako velik možnar, da sta ga morala nesti dva moška. Vanj je šel en kilogram smodnika in z njim so počili na koncu procesije. Župnik jim je po procesiji povedal, da se je poka prestrašil: »Pa so župnik rekli, ko je *prošecija* minila, 'tak je počilo, da bi skoraj najsvetejše iz rok padlo', tako zelo je počilo.« Pripovedovalec je opisal zanimiv način, kako je bil čas pokanja usklajen z mašo na veliko noč zjutraj, pri kateri je sodeloval njegov dedek. Strelci so bili okrog tristo metrov oddaljeni od cerkve, v kateri je potekala nedeljska velikonočna maša. Ko se je maša bližala najsvetejšemu trenutku, ko se kruh spremeni v Kristusovo telo, je iz cerkve prišel moški. Z roko je strelcem dal znak za pokanje in takrat je zaporedoma počilo šest do sedem možnarjev: »Zaporedoma, v tisto čast, takrat je najsvetejše bilo v cerkvi.«[139] Pokali so še v nedeljo, ob treh zjutraj, ker naj bi Kristus takrat vstal. V Bogojini so imeli šest do sedem možnarjev različnih velikosti, ki so bili v skupni vaški lasti. Kupili so jih s prostovoljnimi denarnimi prispevki vaščanov. Vsako leto so pobirali tudi prispevke za smodnik. Pokanje z možnarji je opravljalo od štiri do pet moških, ki so poleg vaških pokali tudi s svojimi možnarji. Smodnik so prižgali s tri metre dolgo leseno palico, ki je imela na koncu pritrjeno železno *bubko* (»kroglo«), ki jo je naredil kovač. Žarili so jo v ognju in z njo prižgali smodnik v možnarju. Možnarje so vodoravno položili na tla in jih prižigali v zaporedju od najmanjšega do največjega. Naredili so okrog dvajset pokov. V Bogojini so smodnik v prvih letih po drugi svetovni vojni dobivali tudi iz strelskih nabojev, ki so ležali po tleh: »Takrat je bilo dosti municije, vojaške municije za puške, pa si kroglo potrl in si *praj* ['vzel', op. a.] ven, v vsaki je *praj* notri. To se je zlahka potrlo, s klešči.«[140]

V Večeslavcih na Goričkem so pokali z najvišjega hriba v vasi, »čim više, da je cela okolica slišala«. *Možâre* so namesto z zemljo nabili z zdrobljeno opeko, ker je z opeko dal močnejši pok. Zbralo se je okrog pet moških. Na tleh so zakurili manjši kres, ki je izboljšal vidljivost in nudil ogenj, ki so ga potrebovali za prižiganje. Smodnik v možnarjih so prižigali s tri do štiri metre dolgim *ščapom* (»lesenim drogom«), na koncu katerega so privezali blago ali papir, ga prižgali in z njim prižgali možnarje. Z dolgim drogom so držali varnostno razdaljo. Napolnjene možnarje so prižigali od najmanjšega do največjega, s čimer so stopnjevali glasnost pokov. Naslednji dan je bila to glavna tema vaških pogovorov: »Pa ljudje so to doma slišali

137 Huber, »To smo mi že našli ta običaj«, str. 34–35.

138 Vincent Trajbarič, rojen leta 1938 v Filovcih, Terenski zapiski D (MH) 66.

139 Jožef Benkovič, rojen leta 1927 v Bogojini, Terenski zapiski D (MH) 117.

140 Jožef Benkovič, rojen leta 1927 v Bogojini, Terenski zapiski D (MH) 68.

in na drugi dan so dali oceno 'joj, kak je tam pokalo. Tam je bolj pokalo, oni so bolj streljali', to je bilo v več mestih, ne samo na enem.«[141]

V času po drugi svetovni vojni socialistična oblast ni bila naklonjena obhajanju krščanskih praznikov, zato se je pokalo manj. V tem času se je uveljavil karbid, ki je bil cenejši, dostopnejši, manj glasen in manj nevaren. Pokanje z možnarji so postopoma opuščali.[142]

Karbid je sintetično pridobljena spojina, ki v stiku z vodo sprošča gorljiv plin. Znan je po tem, da so ga za razsvetljavo uporabljali rudarji.[143] Z njim lahko dosežemo tudi pok, če ga zapremo v zaprto posodo s pokrovom, mu dodamo malo vode in prižgemo odprtino v posodi.

Karbid so kupili v trgovinah. Pripovedovalec se je pokanja s karbidom priučil z opazovanjem starejših fantov. Učili so se iz izkušenj in si izmenjevali nasvete, kako doseči čim močnejši pok. Pokali so ga iz *kabankov* (»kovinskih posod«) za barve, v katere so z žebljem zvrtali luknjico. Vanje so dali karbid, nanj pljunili, da je prešel v plin, in ga prižgali. Pripovedovalec iz Bratoncev je karbid kupoval v trgovini v Beltincih. Doma je izmaknil jajca in v zameno dobil karbid: »Potem smo kako jajce ukradli in v trgovini prodali, da smo karbid dobili.«[144] Pokanje s karbidom za veliko noč se je na podeželju ohranilo do danes.

VELIKONOČNO PRAZNOVANJE

Velikonočna nedelja je bila najbolj prazničen dan. Dnevu so praznični značaj dali – tako pri katoličanih kot evangeličanih – obisk velikonočnega bogoslužja v cerkvi, praznična prehrana in odsotnost dela. Na veliko noč je strogo veljalo, da se ne sme nič delati, zato so dela, ki bi jih sicer opravili v nedeljo, opravili v soboto: »Vem, da smo otroci, smo krave imeli, repo smo rezali en dan prej z *mašinom* ['strojem', op. avt.] pa nismo pometali in nič.«[145]

Velikonočni zajtrk

Katoliško prebivalstvo je po maši zajtrkovalo blagoslovljena velikonočna jedila. Mizo so pogrnili z belim prtom, za njo so se morali zbrati vsi domači.[146] Pripovedovalka iz Kuzme je ta praznični dogodek opisala tako: »Žegen, to se je prvo jedlo. Ko so prišli od maše. Na tešče k maši in prvo je moral biti *bogžegenj*.«[147]

Zajtrkovanje žegna je bilo obrednega značaja, ki so ga izkazovali z molitvijo in posebnim spoštovanjem do blagoslovljene hrane. Za mizo se je zbrala vsa družina in skupaj molila. Pripovedovalka ga je opisala takole: »Na *vüzen* in *vüzenski pondejlek* je bilo tako, da so vsi skupaj sedeli in jedli. To je bil običaj. Oča naš in Zdravo Marijo.«[148]

Tako v Gomilici kot v Turnišču so žegen jedli s posebnim spoštovanjem na veliko noč in belo nedeljo. Jedli so ga čim bolj pozorno in pri tem pazili, da na tla ni padla niti ena drobtina, morebitne drobtine pa so pometli in takoj sežgali.[149]

Po verskem izročilu so ostanke blagoslovljenih jedi sežgali. V družini pripovedovalke iz Vidoncev na Goričkem so jajčne lupine in drobtine zavili v papir ter jih sežgali. Pepel, ki je nastal, so potrosili po vrtu, saj so verjeli, da bodo zaradi *pepela od žegnanja* posevki bolj rasli.[150] Po istem verovanju so v Bratoncih po posevkih pšenice vrgli drobtine od žegna.[151]

Evangeličani žegna nimajo, so pa prav tako jedli značilne velikonočne jedi, kot so kuhana šunka, jajca in kruh.

Tudi velikonočno kosilo je bilo obilno in praznično, sestavljeno iz juhe, glavne jedi in sladice. Na večji kmetiji v Šalovcih je bilo na primer kosilo sestavljeno iz juhe z rezanci, krompirjeve ali zeljne solate, hrena s kislo smetano, kuhane šunke, pečene kokoši, gosi ali svinjskega mesa in *retašev* (»zavitkov«).[152]

Obdarovanje in igre s pisanicami

Velike noči so bili posebej veseli otroci, ker so dobili nova oblačila[153] ter bili obdarovani s pisanicami in kakim drobnim darilom. Nova oblačila so oblekli pri cerkvenih obredih, kar je bila priložnost, da so se pokazali pred drugimi: »Se je vedelo, kdo je dobil nova oblačila.«[154] Pogosto so jih oblekli na velikonočno procesijo: »Velika noč je bila veliki praznik, je bila procesija, to smo

141 Anton Ficko, rojen leta 1922 v Večeslavcih, Terenski zapiski D (MH) 69.
142 Huber, »To smo mi že našli ta običaj«, str. 37.
143 https://sl.wikipedia.org/wiki/Karbid (24. 5. 2026)
144 Ivan Panker, rojen leta 1943 v Bratoncih, Terenski zapiski D (MH) 63.
145 Barbara Režonja, rojena leta 1931 v Turnišču, Terenski zapiski D (MH) 158.
146 Kuret, *Praznično leto Slovencev*, str. 220.
147 Gizela Recek, rojena leta 1925 v Kuzmi, Terenski zapiski D (MH) 41.
148 Avguština Barber, rojena leta 1931 v Vidoncih, Terenski zapiski D (MH) 157.
149 Olga Roposa, rojena leta 1936 v Gomilici, Terenski zapiski D (MH) 48; Barbara Režonja, rojena leta 1931 v Turnišču, Terenski zapiski D (MH) 143; Terenski zapiski D (MH) 158.
150 Avguština Barber, rojena leta 1931 v Vidoncih, Terenski zapiski D (MH) 157.
151 Rešek, *Šege in verovanja*, str. 67.
152 Pšajd, *Lačni nismo bili*, str. 173.
153 Pšajd, Prekmursko ljudsko kulturno izročilo, str. 355.
154 Barbara Režonja, rojena leta 1931 v Turnišču, Terenski zapiski D (MH) 158.

čakali, vedno smo dobili novo obleko, smo se lepo oblekli pa smo šli v procesijo.«[155] Eden najzgodnejših spominov pripovedovalke iz Turnišča je bil, kako je za veliko noč dobila nove čevlje in veselje, ki ga je ob tem čutila.[156] Pripovedovalka iz Dobrovnika, katere starša sta bila krojač in šivilja, se spominja intenzivnega dela pred veliko nočjo: »Naši so šivali cele noči pred veliko nočjo.«[157] Nove obleke so dobili tudi otroci evangeličanske veroizpovedi.[158]

Velikonočna jajca so podarjali zlasti otrokom. Pripovedovalka iz Vidoncev se spominja, da je kot otrok komaj čakala, da je na veliko noč šla k maši, saj je od odraslih pred cerkvijo prejela *remenke*. Povedala je, da je kot mlado dekle *remenke* podarjala tudi starejšim, med drugim svoji babici: »Babica tebi dala, ti si babici dal /.../ Komu se je dalo, se je dalo. /.../ Tudi starejšim so dajali. Ti si potem nazaj dal ali si kaj drugo dal.« Z njimi so se obdarovali tudi mladi, saj je bil to način, da so pokazali, kdo je komu všeč: »To se je delalo, da so fantje dajali dekletom, tudi dekleta fantom, pa je takšno dekle bilo, da je po štiri, pet dobilo.«[159]

Otroke so pogosto obiskali botri in jih obdarili. Pripovedovalka iz Dobrovnika je opisala bonton, ki je veljal ob sprejemu obiska botre v nedeljo. Otroci so do njenega prihoda čakali doma in se niso smeli igrati. Ob prihodu jo je krščenec pozdravil s stiskom in poljubom roke, kar je veljalo le za veliko noč. Botra mu je nato izročila darilo, ki ga v njeni navzočnosti ni smel odpreti.[160]

Tudi v Filovcih je bil na velikonočno nedeljo običajen le obisk botre: »V nedeljo popoldan, to je samo botra, ker je prinesla dar svojim krščencem. Po navadi kakšne *remenke, šklojce* ['posušene jabolčne krhlje', op. a.], pa kakšen drobiž smo mogoče dobili, drugače pa pogače.«[161]

Igre otrok z velikonočnimi jajci niso bile razširjene povsod v Prekmurju. Tam, kjer se z njimi niso igrali, so pripovedovalci navedli, da so jih prej pojedli ali da jih je bilo škoda za igro. Pripovedovalci so tovrstne igre izpričali za Dobrovnik, Kamovce, Vidonce in Moščance. Veroizpoved pri igrah ni imela vloge, saj so se jih igrali tako otroci katoliške kot evangeličanske veroizpovedi. Posebnih imen niso imele in potekale so na prostem. Na podlagi ustnih virov so opisane tri različne igre; dvema je skupno, da lomljenje jajčne lupine poteka v obliki igre, pri eni pa gre za zbiranje čim večjega števila pisanic.

V Dobrovniku in sosednjih Kamovcih igra s pisanicami ni imela posebnega imena. Otroci so se zbrali na pašniku ali travniku, ker je pri tej igri bistvena mehka podlaga. Vsak je imel nekaj pisanic, najpogosteje so uporabljali le pobarvana jajca, brez dodatnih okraskov. Metali so jih v zrak in pustili, da padejo na tla. Tekmovali so v tem, komu jajce najdlje ostane celo. Višino meta so stopnjevali: začeli so s približno dvema metroma. Če se jajce ni razbilo, so metali čedalje višje. Zmagal je tisti, ki se mu jajce najdlje ni razbilo. Jajca so nato pojedli. V Kamovcih so to igro igrali še v sedemdesetih letih 20. stoletja, nato so jo opustili.[162]

V Moščancih so se otroci s pisanicami igrali na velikonočni ponedeljek, saj na veliko noč niso smeli nikamor. Več otrok se je zbralo na vrhu klanca, po katerem so nato *potačkali remenke* (»kotalili pirhe«). Pisanice so vrgli tako, da so se kotalile po travniku navzdol. Otrokom je bilo opazovanje njihovega kotaljenja zabavno. Ko se je pisanica razbila, so jo pojedli.[163]

Tudi v Vidoncih na Goričkem so se otroci na velikonočni ponedeljek igrali s pisanicami. Več otrok se je zbralo na dvorišču pripovedovalke. Vsak je svojo pisanico metal v zrak. Kdor jo je ujel, je veljalo, da mu je pripadla: »Metali smo si v zrak in kateri zgrabi, od tistega bo. Če si jo sam nazaj ulovil, je tvoja bila, če pa ['jo je', op. a.] drugi ulovil, pa je od drugega bila.«[164]

Za konec 19. in začetek 20. stoletja je za Petišovce opisano izmenjevanje pisanic, s katerimi so se otroci igrali igro sklepanja botrstev.[165]

Motiv zajca, ki obdaruje otroke s pisanicami, kar je danes globalna podoba velikonočnih praznikov, je izpričan kot izjema, saj sta ga omenili le dve pripovedovalki, pri katerih pa iz pripovedi ni povsem jasno, ali je šlo za prevzeto šego ali za lastno zamisel in prakso. Zajec je sicer del starega predkrščanskega izročila v germanskem svetu, po katerem simbolizira plodnost; v naše kraje se je

155 Ilona Vida, rojena leta 1923 v Petišovcih, Terenski zapiski D (MH) 161.
156 Barbara Režonja, rojena leta 1931 v Turnišču, Terenski zapiski D (MH) 143.
157 Anica Car, rojena leta 1948 v Dobrovniku, Terenski zapiski D (MH) 163.
158 Majda Hari, rojena leta 1951 v Gradišču, Terenski zapiski D (MH) 159.
159 Avguština Barber, rojena leta 1931 v Vidoncih, Terenski zapiski D (MH) 157.
160 Anica Car, rojena leta 1948 v Dobrovniku, Terenski zapiski D (MH) 163.
161 Ema Vezovišek, rojena leta 1947 v Filovcih, Terenski zapiski D (MH) 159.
162 Štefan Somi, rojen leta 1956 v Kamovcih, Terenski zapiski D (MH) 1612; Elizabeta Urisk, rojena leta 1942 v Kamovcih, Terenski zapiski D (MH) 160.
163 Jolanka Horvat, rojena leta 1929 v Moščancih, Terenski zapiski D (MH) 156.
164 Avguština Barber, rojena leta 1931 v Vidoncih, Terenski zapiski D (MH) 157.
165 Urisk, *Izdelovanje pirhov v batik tehniki*, str. 18.

kot velikonočni simbol razširil z nemškim prebivalstvom.[166]

Pripovedovalka je v Petišovcih v drugi polovici štiridesetih in prvi polovici petdesetih let 20. stoletja pri zajcih v hlevu naredila gnezdo. Vanj je dala eno ali dve pisanici in otrokom rekla, da ju je prinesel zajec.[167] Pripovedovalka iz Murske Sobote se je za pozna trideseta ali zgodnja štirideseta leta 20. stoletja spominjala, da je kot otrok v travi iskala čokoladne zajce in pisanice: »*Vüzen* je lepa bila. Zajčke so nastavljali, čokoladne *remenke*, ko sem jaz bila otrok. To je bilo dano v travo, da si iskal.«[168]

Velikonočni ponedeljek

V Sloveniji je velikonočni ponedeljek postal dela prost dan leta 1991. Kot verski praznik so ga ljudje praznovali tudi v preteklosti, tako da so se obiskovali in družili. Velikonočna nedelja je veljala za praznik, posvečen notranjemu praznovanju, ki mu je sledil dan druženja in zabave.[169]

V Prekmurju se je prazničnost velikega ponedeljka izražala s tem, da ljudje niso delali, z udeležbo pri bogoslužju v cerkvi (tako katoličanov kot evangeličanov) in družabnostjo oziroma obiskovanjem sorodnikov ter obdarovanjem. Pripovedovalke iz Filovcev, Dobrovnika in sosednjih Kamovcev so povedale, da so obiski izjemoma potekali tudi za velikonočno nedeljo, vendar je v teh primerih šlo za obiske botrstva.[170]

Pri katoliških družinah se je praznični velikonočni ponedeljek začel z zajtrkom ostankov blagoslovljenih jedi. Obiski na velikonočni ponedeljek so praviloma potekali v času po kosilu. Družino pripovedovalke je v Vidoncih obiskoval stric, očetov brat, ki se je s kolesom pripeljal iz Sebeborcev. Otroke je obdaril s pisanicami, bonboni ali pogačami, odrasle pa s steklenico vina. V času obiska so se odrasli pogovarjali, otroci pa igrali.[171]

V evangeličanski družini na Ravenskem, v Gradišču pri Tišini, so zjutraj šli v cerkev v Mursko Soboto, po kosilu pa so sledili obiski sorodnikov. S pisanicami so se večinoma obdarili že v nedeljo pred cerkvijo. Če je bila velika noč bolj pozno, aprila, je bilo v navadi, da je *vert* (»gospodar«) na velikonočni ponedeljek šel do njiv in si ogledal rast posevkov.[172]

166 Bogataj, *Slovenija praznuje*, str. 112, 114.
167 Ilona Vida, rojena leta 1923 v Petišovcih, Terenski zapiski D (MH) 161.
168 Estera Pleša, rojena leta 1931 v Murski Soboti, Terenski zapiski D (MH) 50.
169 Ovsec, *Praznovanje pomladi*, str. 361, 368.
170 Huber, Velikonočni ponedeljek in igre, str. 17, 19.
171 Avguština Barber, rojena leta 1931 v Vidoncih, Terenski zapiski D (MH) 157.
172 Majda Hari, rojena leta 1951 v Gradišču, Terenski zapiski D (MH) 159.

SKLEP

Velikonočne šege in verovanja v Prekmurju odražajo preplet krščanskega nauka, njegovega ljudskega pojmovanja in starejših predstav o rodovitnosti, zaščiti ter obnovi življenja. Na podlagi ustnih virov, zbranih med prebivalci različnih delov Prekmurja, se kaže pestrost lokalnih praks, ki so spremljale praznični čas od cvetne nedelje do velikonočnega ponedeljka. Pomembno mesto so imele cvetnonedeljske veje, velikonočna hrana, *remenke* (»velikonočna jajca oziroma pirhi«), blagoslov jedi, vstajenjski obredi ter družabnost in obdarovanje.

Raziskava potrjuje, da so se nekatere šege ohranile do danes, druge pa so v drugi polovici 20. stoletja začeli opuščati ali spreminjati. V Prekmurju opazimo razlike med katoliško in evangeličansko tradicijo, predvsem pri blagoslovu rastlinja, žegnu, procesijah in velikonočnem ognju, medtem ko so praznična hrana, obdarovanje, druženje in določene oblike praznovanja skupne obema veroizpovedma. Zbrano gradivo je tako pomemben prispevek k poznavanju in ohranjanju velikonočne dediščine Prekmurja.

Izjava o dostopnosti podatkov
Podatki, na katerih temelji ta članek, so na voljo v članku oz. dosegljivi prek citirane bibliografije.

VIRI IN LITERATURA

ČASOPISI

Marijin list, 1926.
Novine, 1916, 1918.

USTNI VIRI

Katja Ajdnik, evangeličanska duhovnica, Zapiski telefonskega pogovora Mateje Huber, 21. 2. 2017, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Avguština Barber, rojena leta 1931 v Vidoncih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 97, Markovci, 7. 2. 2013, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota; Terenski zapiski D (MH) 119, Markovci, 18. 2. 2014; Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 157, Markovci, 6. 2. 2018, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Jožef Benkovič, rojen leta 1927 v Bogojini, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 68, Bogojina, 27. 2. 2012, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota; Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 117, Bogojina, 5. 2. 2014, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Anica Car, rojena leta 1948 v Dobrovniku, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 163, Dobrovnik, 22. 2. 2018, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Frida Cör, rojena leta 1962 v Ljubljani, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 142. Poznanovci, 17. 2. 2016, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Anton Ficko, rojen leta 1922 v Večeslavcih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 69, Fikšinci, 27. 2. 2012, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Zoltan Godina, rojen leta 1940 na Vaneči, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 65, Moščanci, 26. 2. 2012, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Marija Gomboc, rojena leta 1935 v Markovcih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 96. Markovci, 24. 1. 2013, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Majda Hari, rojena leta 1951 v Gradišču, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 159. Murska Sobota, 16. 2. 2018, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Terezija Hodnik, rojena leta 1938 v Črenšovcih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 136, Črenšovci, 20. 1. 2015, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Janez Horvat, rojen leta 1937 v Bogojini, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 67, Bogojina, 27. 2. 2012, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Jolanka Horvat, rojena leta 1929 v Moščancih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 156. Moščanci, 6. 2. 2018, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Marija Jošar, rojena leta 1933 v Prosenjakovcih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 16. Prosenjakovci, 13. 2. 2010, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Marjeta Kianec, rojena leta 1937 v Dobrovniku, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 18. Dobrovnik, 19. 2. 2010, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota; Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 92. Dobrovnik, 24. 1. 2013, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota; Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 135. Dobrovnik, 19. 1. 2015, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Erika Kodila, rojena leta 1954 v Poznanovcih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 148, Selo, 9. 2. 2017, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Marija Koroša, rojena leta 1937 v Turnišču, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 158. Turnišče, 14. 2. 2018, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Hedvika Križanič, rojena leta 1929 v Gančanih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 123, Gančani, 27. 2. 2014, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Adela Lepoša, rojena leta 1938 v Franciji, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 133. Šalovci, 13. 1. 2015, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota; Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 144. Šalovci, 19. 2. 2016, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Ludvik Nemeš, rojen leta 1928 v Dolencih, Terenski zapiski Jelke Pšajd št. D 31, Dolenci, 21. 10. 2008, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Ivan Panker, rojen leta 1943 v Bratoncih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 63, Bratonci, 21. 2. 2012, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Kristina Pintarič, rojena leta 1944 v Radovcih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 149, Šalamenci, 14. 2. 2017, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Estera Pleša, rojena leta 1931 v Murski Soboti, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 50. Murska Sobota, 1. 4. 2011, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Karel Rajbar, rojen leta 1941 v Kuzmi, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 94. Kuzma, 30. 1. 2013, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Herman Rajsar, rojen leta 1942 v Motovilcih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 127. Grad, 29. 4. 2014, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Gizela Recek, rojena leta 1925 v Kuzmi, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 41. Kuzma, 17. 3. 2011, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota; Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 95. Kuzma, 30. 1. 2013, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Barbara Režonja, rojena leta 1931 v Turnišču, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 134. Turnišče, 19. 1. 2015, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota; Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 143. Turnišče, 18. 2. 2016, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota; Terenski zapiski Mateje Huber št. D (158). Turnišče, 14. 2. 2018, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Olga Ropoša, rojena leta 1936 v Gomilici, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 48. Gomilica, 30. 3. 2011; Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 93. Gomilica, 25. 1. 2013, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota; Zapis telefonskega pogovora Mateje Huber 22. 1. 2015, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Štefan Somi, rojen leta 1956 v Kamovcih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 162 (posnet telefonski pogovor). Murska Sobota, 22. 2. 2018, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Šarika Šiftar, rojena leta 1935 v Markišavcih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 138. Puconci, 23. 2. 2015, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Ana Talaber, rojena leta 1937 v Dolencih, Terenski zapiski Mateje Huber, Rakičan (neposnet pogovor brez evidenčne številke), 2. 4. 2026, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Vincent Trajbarič, rojen leta 1938 v Filovcih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 66, Filovci, 27. 2. 2012, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Marija Turner, rojena leta 1935 v Tešanovcih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 150, Tešanovci, 15. 2. 2017, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Elizabeta Urisk, rojena leta 1942 v Kamovcih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 128, Dobrovnik, 4. 7. 2014, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota; Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 160, Dobrovnik, 21. 2. 2018, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Ema Vezovišek, rojena leta 1947 v Filovcih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 159, Murska Sobota, 16. 2. 2018, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Ilona Vida, rojena leta 1923 v Petišovcih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 161. Lendava, 21. 2. 2018, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Irena Vratarič, rojena leta 1935 v Brezovcih, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 14. Puconci, 8. 2. 2010, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Julijana Zrim, rojena leta 1934 v Murski Soboti, Terenski zapiski Jelke Pšajd št. D 3, Murska Sobota, 16. 2. 2007, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Jolanka Žibrik, rojena leta 1928 v Dolini, Terenski zapiski Mateje Huber št. D (MH) 13. Markišavci, 7. 2. 2010, arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota.

LITERATURA

Baša, Ivan: Vüzem. *Nevtepeno poprijeta Devica Marija* 1, 1905, št. 5, str. 132–137.

Bogataj, Janez: *Slovenija praznuje: sodobne šege in navade na Slovenskem*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2011.

Huber, Mateja: »To smo mi že našli ta običaj«. Pokanje ob veliki noči v Pomurju. *Razstava pirhov in možnarjev slovenskih pokrajin* (ur. Janez Krnc, Jelka Pšajd). Veržej: Zavod Marianum, 2012, str. 34–38.

Huber, Mateja: Cvetna nedelja v Prekmurju. *Razstava pirhov in cvetnonedeljskih butar slovenskih pokrajin* (ur. Janez Krnc, Jelka Pšajd). Veržej: Zavod Marianum, 2013, str. 42–47.

Huber, Mateja: Križev pot: obredje, upodobitve in uprizoritve v Pomurju. Razstava križevih poti slovenskih pokrajin (ur. Jelka Pšajd). Veržej: Zavod Marianum, 2017, str. 23–28.

Huber, Mateja: Velikonočna jajca v Pomurju. *Razstava pirhov slovenskih pokrajin in pirhov sveta* (ur. Ivan Kuhar, Jelka Pšajd). Veržej: Zavod Marianum, 2016, str. 61–69.

Huber, Mateja: Velikonočne košare in prtiči v Pomurju. *Razstava pirhov, velikonočnih košar in prtov slovenskih pokrajin* (ur. Janez Krnc, Jelka Pšajd, Mateja Huber). Veržej: Zavod Marianum, 2011, str. 27–30.

Huber, Mateja: Velikonočne procesije v Pomurju. Razstava pirhov in velikonočnih bander slovenskih pokrajin (ur. Janez Krnc, Jelka Pšajd). Veržej: Zavod Marianum, 2014, str. 14–18.

Huber, Mateja: Velikonočni ognji v Pomurju. *Razstava pirhov in velikonočnih bander slovenskih pokrajin* (ur. Janez Krnc, Jelka Pšajd). Veržej: Zavod Marianum, 2015, str. 26–32.

Huber, Mateja: Velikonočni ponedeljek in igre s pisanicami v Pomurju. *Velikonočne igre in velikonočni ponedeljek: zbornik ob jubilejni 10. razstavi pirhov slovenskih pokrajin in velikonočnih iger* (ur. Jelka Pšajd). Veržej: Zavod Marianum, 2018, str. 16–21.

Kuret, Niko: *Praznično leto Slovencev. Prva knjiga*. Ljubljana: Družina, 1989.

Kuret, Niko: Reménke, remeníce. *Etnografija Pomurja I* (ur. Vlasta Koren). Murska Sobota: Pomurska založba, 1967, str. 160–172.

Novak, Vilko: *Ljudska prehrana v Prekmurju*. Ljubljana: Slovenski knjižni zavod, 1947.

Novak, Vilko: *Slovar stare knjižne prekmurščine*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2006. DOI: https://doi.org/10.3986/9616568604

Ovsec, Damjan: *Praznovanje pomladi in velike noči na Slovenskem in po svetu*. Ljubljana: Modrijan, 2010.

Pšajd, Jelka in Huber, Mateja: Velikonočni kruh v Prekmurju in delu Slovenskih Goric. *Razstava pirhov in velikonočnega kruha slovenskih pokrajin* (ur. Janez Krnc, Jelka Pšajd). Veržej: Zavod Marianum, 2010, str. 11–16.

Pšajd, Jelka: *Debeli sneg je düno. Znanje o vremenu v Slovenskih goricah, Prekmurju in Porabju.* Murska Sobota: Pomurski muzej, 2019.

Pšajd, Jelka: *Lačni nismo bili, bilo pa je siromaštvo. Prehranska dediščina Pomurja in Porabja*. Murska Sobota: Pomurski muzej, 2022.

Pšajd, Jelka: Praznovanje velike noči v Slovenskih goricah, Prekmurju in Porabju. *Razstava pirhov in velikonočnih voščilnic slovenskih pokrajin* (ur. Janez Krnc). Veržej: Zavod Marianum, 2009, str. 18–22.

Pšajd, Jelka: Prekmursko ljudsko izročilo. *Pregled zgodovine Prekmurja: preteklost Prekmurja od prazgodovine do konca 20. stoletja* (ur. Andrej Hozjan). Murska Sobota: Pomurska akademska znanstvena unija, 2021, str. 346–359.

Rešek, Dušan: *Šege in verovanja ob Muri in Rabi*. Murska Sobota: Pomurska založba, 1979.

Slovenski etnološki leksikon (ur. Angelos Baš). Ljubljana: Mladinska knjiga, 2007.

Šarf, Fanči: *Občina Murska Sobota. Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1985.

Urisk, Elizabeta: *Izdelovanje pirhov v batik tehniki v Prekmurju*. Lendava: Zavod za kulturo madžarske narodnosti, 2017.

Židov, Nena: Uporaba cvetnonedeljskih butar na slovenskem podeželju. *Etnolog* 19, 2009, str. 79–97.

AVDIOVIZUALNI VIR

Pšajd, Jelka in Valentinčič Furlan, Nadja: *Counajo me remenkaš: Etnografski film o izdelovalcu pisanic Hermanu Rajsarju*, Grad 2007. Murska Sobota in Ljubljana: Pokrajinski muzej Murska Sobota in Slovenski etnografski muzej, 2007. DVD.

SPLETNE STRANI

Koordinator varstva nesnovne kulturne dediščine
Streljanje z možnarji: https://www.nesnovnadediscina.si/sl/register/streljanje-z-moznarji

Register nesnovne kulturne dediščine
Izdelovanje prekmurskih remenk: https://geohub.gov.si/ghapp/iskd/?page=RNSD&views=RNSD-Desna-sekcija%2CRNSD-Pogled--OP#data_s=id%3AdataSource_2-MK_RNSD_4402-3623%3A38

Wikipedija
Karbid: https://sl.wikipedia.org/wiki/Karbid

SUMMARY

Easter Customs and Beliefs in Prekmurje

The article discusses Easter customs and beliefs in Prekmurje by drawing on ethnological field work and oral history collected from the local population, born between the 1920s and 1950s. It presents customs associated with the festive period lasting from Palm Sunday to Easter Monday, with an emphasis on practices that were particularly characteristic of the postwar period.

The article begins by discussing the Palm Sunday willow bundles and their role in receiving the blessings to protect people, homes, cattle, and crops. Then follows the presentation of Good Friday as the day of fasting, contemplation, and preparing for the feast day. Special consideration is given to Easter food, most notably bread, *remenke* (intricately decorated Easter eggs) and the blessing of Easter baskets. The article also describes the local variants of Easter bread, the methods of creating *remenke*, and the symbolism of each element of the blessing.

The next section of the article outlines the rituals of resurrection, including Holy Week processions, Easter fire, passing on the blessed flame, bonfires, and mortar firing. In its final part, the article discusses Easter celebrations, Easter Monday, gift-giving, and Easter egg games, also highlighting the differences between the Catholic and Evangelical traditions, which primarily manifested in relation to blessed plants, the blessing of Easter baskets, Holy Week processions, and Easter fire.

As the research reveals, Easter in Prekmurje was much more than a religious feast. It constituted an important part of social and family life, with intertwining religious and folk beliefs. Although many customs have changed or faded over the last decades, part of Easter heritage has been preserved to the present-day.